

S R Đ

God. III.

Dubrovnik, 16 Aprila 1904.

Br. 7.

IZ RENESANSE.

Slike iz bokaškog života.

— Vicko Matov Tripković (Podnopojski). —

VI.

(7)

Ulomci iz pisama doktora Krila (koje je pisao piscu ovih slika i dopušti mu da se njima posluži, ali ne prije nego li isteku tri godine od njihova datuma).

Beč, 26. jula 1900.

..... Egoizam vlada svugdje, a ako je još gdje iole altruista, svak mu se smije. Nego za to jakoga temperamenta čovjek ne će poći strujom fukare, već oplemećeno srce njegovo naći će zadovoljstva u dobrim djelima. A baš ko mi prijeći, da pred drugijem hinim blaziranost, ako me inače ismjeavaju! Znam da svak nema toliko jakosti da može odoleti jakoj bujici, ali može barem reći u srcu svomu: „Odi profanum vulgus et arceo!“

Beč, 30. jula 1900.

..... Sinoć su me oko dva sata u noći došli zvati da idem pomoći jednom na samrti boniku. Negovog liječnika ne bilo kod kuće, pa se obratili meni najbližem u komšiluku. Pošao sam kod toga staroga nežeće, oko kojega su se vrtile tri stare koštućave babe. Bio je u agoniji, a ja sam mogao samo da konstatujem blizu smrt. Nego „ut aliquid fieri videatur“ probudim bližnoga apotekara i sa kupljenom dozom etera vraćao sam se da mu je užtream. Kad sam stupio na vrata jadnog pensionirca, drimala ga za ruku stara njegova gazdarica i vikala u vas glas: „Gospodaru, hoćeš li što meni ostavit!“

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Beč, 2. avgusta 1900.

..... I néga mi je nestalo!
 Bio sam se tako naučio na toga mladog darovitog slikara! Svaki dan ima već dva mjeseca hodio sam oko deset iz jutra da ga obadem. Znao sam da mu lijeka nije, ali opet sam ga pohodio, eda ne posumna zašto ne dolazim..... Zašto nije-sam kao drugi moji kolege, na koje učini utisak prvi, drugi, treći, ako ćeš i deseti, koji odu ispod njihovih ruka „kud za vazda gre se“, ali za jedanajestog stalo im kao za lański snijeg, jer se naviknu!

Jučer prije nego li će preminut, reče mi:

— Doktore, molim Vas, dodajte mi onaj karanfil! — i pokaza mi svojom iscijedelom rukom put prozora, na pragu kojega bješe taj cvijet u kineškoj čašici s vodom.

Dadoh mu ga, a on ga meni pruži s onim očima, iz kojih si mogao čitati najplemenitiju dušu, i zadnje mu riječi bijahu:

— Uzmi za uspomenu! —

Beč, 10. avgusta 1900.

..... Sinoć sam bio u Prateru da u onoj vreći i halabuci zaboravim na one nesretnike u klinici. Kad sam s onog kotača u „Venedig an der Wien“ motrio Beč ispod sebe, promišlao sam, kako bi bilo lijepo, da u jedan put sve ode u netrag. Moj kolega, doktor Schwarz, neki mi dan povijedao, da se nije nikada tako sretan i spokojan osjećao kao onog trenutka, kad je lańske godine pri izletu u Hoehenegg pokliznuv mu se noga padao pedeset metara, dok ga nijesu zaustavile grane stabla, koje je stršilo iz pukotine strme liti, pri čem se onesvijestio. U samom padańu on se je osjećao blažen, a nije mu padala na um pomisao o tome što će se od néga dogoditi, kad ga polubi mati zemlja. Néga ništa nije gonilo na samoubojstvo:

Poslije pet godina vidio sam Mici, kod čije sam majke stanovao nekad tri godińe čekajuć dok mala obrši četrnajestu. Ona se lula na końu karusela.

Beč, 11. avgusta 1900.

Kad sam jučer po podne u mojoj sobi htio izvadati jednu mikroskopičnu analizu i da

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

mi bude više svijetla otvorao staklo prozora, opazio sam vis-à-vis mladiceu naličnu Irmii . . . i uzalud moja dvosatna priprema na tu radnju! Nijesam mogao više ni pravo namjestiti mikroskop. Ta mala čim me je opazila vragolasto mi se nasmijala i iščekzla.

Iste večeri obaznao sam od vratara vis-à-vis kuće ko je ta neznanka . . .

Beč, 20. avgusta 1900.

Ona hoće da idemo u Veneciju i sutra krećemo . . .

Venecija, 10. septembra 1900.

. . . U naručju Luize zaboravio sam Irmu. Nije to da varam samoga sebe, nego to je tako. Sjetio sam se ňe doista i danas, ali kada! — u sali Velikog Vijeća, kada ugledah mjesto, gdje bi inače imala bit slika dužda Marina Faliero, pokrito ernom zavjesom . . .

Venecija, 10. septembra 1900.

. . . U ovo petnajest dana, što sam ovdje s Luizom, obišao sam skoro sve znamenitosti Venecije i pri tom se osvjedočio da Luiza nije obična guska. U ňenom razgovoru nalazim naslade. Kad me uhiti „spleen“, ona me veseli svojim sopranom.

Stanujem kod jedne stare konteše, koja nam je pokazivala pergamene vezane u korice s crvenim velutom, na kojima fale zlatne kopče, koje je ona otkinula sigurno eda zlato ne leži mrtvo. U Luizu se ta stara konteša zalubila i one su dvije uvijek zajedno, i ako se tek mimikom razumiju.

Jučer po podne, dok sam prepisivao listine, što se odnose na moju obitelj, a koje mi je prijatni čuvar arhiva dopustio da donesem u moj stan, Luiza bila otišla kod konteše. Poslije oduleg vremena, što je ne bje natrag, htjedoh se dignuti da je podem zamoliti nek mi igra što god na fortepianu, kad li evo ňe u sobi s gvantijerom u ruci, na kojoj je nosila filgan erne kafe. Bješe odjevena u odijelo Venecijanke otrag sto i pedeset godina. Konteša bila pomolila svoje staračko lice kroz na no-

zice prikrijena vrata da vidi kakvi ću ostati, kad vidim Luizu tako odjevenu. Graciozno se smiješeći i pokleknuv desnim koljenom ponudi mi vragolanka kafu. Baš joj je pristajalo to odijelo! Da sam slikar, bio bih je uzeo za model mlade mletačke patricijke deset godina prije pada republike.

U večer oko osam sati morao sam s Luizom tako odjevenom na šetnju na placu sv. Marka, gdje je udarala glazba. Bio sam se odupro tome, jer sam znao da ćemo pobuditi senzaciju; ali kad me ona stala molit onako odjevena pokleknuv preda mnom, popustio sam i podemo. . . . Dva, tri puta sam se silom zaustavio ispod Prokurativa da ne ošamarim koga od mletačkih dandyja

Mleci, 12. septembra 1900.

Hoćeš jučer preko place sv. Marka u duždeve dvore, veselo se iznenadih, kada sretoh konta Krsta Jančevića. On ide put Genove — kako mi reče — da kupi ispod ruke jedan parabrod, a zadržaće se do sutra ovdje kod neke daleke mu rodakinje

Sirmione, 18. septembra 1900.

Luizi se prohtjelo da odemo na jezero Garda i evo nas ovdje već treći dan. Danas je ona slikala sjedeći na razvalinama Katulove palače u sjeni stolotne masline, a ja sam ležao nauznak do nje i muzikom kriještavaca ušikan promišlao o tom nežnom liričaru, koga je izjedala nesretna ljubav, a Klaudija ne brinula za nju

Iz mog maštaña probudio me Luizin slatki smijeh. Kad je upitah što se smije, ona mjesto da mi odgovori, upita me:

— Ko je ta Irma?

— Irma! — rekoh — Kakva Irma?

Ej! Ej! — ona će na to — Kriješ! Ti si bio zadržimao, a u snu duboko uzdahô i rekao: „Irma!“

Koliko bi se kamenom dobacio od kraja, iz ovog jezera, koje mi se inače priča Mrtvo More, izbija topli vrućak sumporne vode. Okretni Talijan je fata i cijevlu vodi na kraj da nome liječi sve moguće bolesti

WWW.UNILIB.R

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Sirmione, 20. septembra 1900.

Luizino društvo počima mi bivati dosadno, pa se verem sam po okolici. Jučer sam bio u San Martino di Battaglia u kosturnici kapele, gdje su lubađe poginulih otađbenika za slobodu Italije do lubađa naših vitezova, koji su se hrabro, kao uvijek, borili za čast austrijskog barjaka. U kosturnici sam čitao natpis: „Indiscretis reliquiis date sarta, dicite poi verba. Hostes in acie, fratres in pace sepulchri una quiescunt“

Šalem ti grančicu leandre, što sam je ubrao na grobu Fortunate Sposetti, koja je pala tanetom pogođena, dočim je rađenom jednom junaku gasila žeđu. Nadam se da se ne ćeš tomu smijati, kao onaj Talijan iz Brešje, kad me je vidio gdje kidam tu grančicu

Interesantno je čitati u tim svetim mjestima, poškropljenim krvi boraca za slobodu otačastva, natpise odbora za uzdržanje tih spomenika. Odbor taj opomiđe posjctitela da se sjeti gdje je, pa da ne urliče, kada ih pohodi

Riva na jezeru Garda, 24. septembra 1900.

. Iz Sirmione došli smo parobrodicem ovamo. Znam, ti bi htio da ti opišem ovo jezero, koje me u mnogo čemu potsjeća na Boku; ali moje duševno raspoloženje sada je tako da nijesam to u stađu učiniti, a ko zna bih li ikad i izdaleka bio! Nego sigurno ne radi toga što mi sinoć, kad smo čas po sunčanom zapadu motrili jezero, Luiza reče, da ne vidim neke boje, koje se uzduhom prelijevaju, a koje su samo oku slikara pristupne. Tom prilikom upitah Luizu, da li se nije rodila u Splitu!

Beč, 28. septembra 1900.

. Kad sam krećao iz Riva, vratar hotela, u kojem smo bili otsjeli, upita me čitajuć moje ime jesam li Rus. Ne htjedoh mu reći da nijesam, nego kimnuh glavom, a starkeļa mi taj onda reče: „Kod nas je još jedan gospodin

Rus!“ i pokaza vizit-kartu, na kojoj bješe pečatano: „Conte Krsto Janković“.

— Je li taj gospodin sada u svojoj sobi? — upitah.
— Nije! — odgovori mi vratar lukavo zažmiriv očima ispod velikih sijedih trepavica i samo ovo primetne: — „Storija je to. Vi me razumijete!“

(Nastaviće se).

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— х. —

1. Шкртост је противнија штедљивости него дарезљивост. *Дарошфуко*
2. Ако добро разматрамо посљедице досаде, наћи ћемо да она узрокује више прекршаја дужности него похлепа. Исти.
3. Одвећ велика хитња у одвраћању какве услуге, врта је нехарности. Исти.
4. Права је рјечитост: рећи све што треба а не рећи него оно што треба. Исти.
5. Укоченост је тјелесна тајна изнађена да се сакрију душевне махне. Исти.
6. Младост је трајно пијанство, она је грозница памети. Исти.
7. Одеутност умањује средње страсти а повећаје велике, као што вјетар гаси свијеће а ражиже ватру. Исти.
8. У љубоморству има више самољубља него љубави. Исти.
9. Малијем духовима сметају одвише мале ствари, велики духови виде их свијех, а не сметају им. Исти.
10. Понизност је прави доказ кршћанске крешности, без ње уздржимо све своје махне, које охолост једино сакрива другијем а често и нама самијем. Исти.

LIJEČNIK I ZA NEVOLJU.

Komedija u tri ata. (4)

—
AT TREĆI.

Šena prva.

Petar i Đono (obučeni od *spičára*).

Đono. Držim, da se nijesam zlo obukô od *spičára*, i kako ñe otac nije me nigda vidio u ovijem haljinam, opeta i u ovoj *pèruci* zajsto me ne ée moć poznat.

Petar. Česa ée te poznat!

Đono. Još bi hotio da umijem pet-šest riječi od *medicîne*, za štogod okorûnat što uzgovorim i ukazat se čelade pametno i koje razumije.

Petar. Hodi, hodi! To nije ništa od potrebe; doste su haljine: ni ja ti ne znam ništa veće od tebe.

Đono. Kako to?

Petar. Vrag me ponio, ako se ja razumijem i mrvè u *medicínu*! Ti si, kako vidim, skladan čovjek i zato hoću se otkrit i ja tebi, kako si se otkrio i ti meni.

Đono. Kako?! Tot ti nijesi nazbil...?

Petar. Ne, govorim ti. Učinili su me silom liječnikom. Meni se nigda nije ni sñelo, da sam dotle pametan niti znam otkud im je došlo u glavu htjet na svu silu, da sam ja liječnik; ma iza kako sam se na svrhu usudio da budem, na štetu od onezijeh, koji mi dođu pod ruku, ne možeš vjerovat, kako se sad svak vara u meni i kako se svud rasijala moja *medicína*, da nije čeladeta, komu možeš izvadit iz glave, da ja nijesam pametan kako niko. Ištu me i drpu sa svijeh strana. Ja ne znam dokle ée ovo *dûrat*, ma ako sved usprohodi ovako, kako je počelo, ja bi' sam odlučio ne pustit, dokle god sam živ, *medicîne*. Našô sam, da nije boleĝa zanata do oveĝa, zašto, oli izide dobro oli naopako, ti si sved plaćen. Rrdava rôba za malo stoji u našoj *bùtizi* i mi krojimo na naš naćin što god nam dadu. Jedan crevľar, koji ćini crevľe, ter išteti najmañi *bokûnić* šijuć, vaľa da on isti plati štetu, koju je ućinio. Ma

ovdi može se ištetit sasvijem jednoga čovjeka, ne plaća se nikomu ništa. Sve isto kad *fàlìmo*, ne stavla se krivina na nas, nego onega se krivi, koji je umro. Na svrhu, što je najbolje u ovemu zanatu, da među mrtvijem sve su skladna i *diskreta* čelad, kako nije druge na svijetu. Nije se još našlo nijednoga od njih, koji se je tužio na liječnika, koji ga je ubio.

Dono. *Veramente*, mrtvi su u ti *kònat* jako skladni.

Petar (videć čeladi koja idu k nemu). Evo čeladi, koja mi *pàraju pò faci* da se idu *konsultat*. Podi i čekaj me blizu kuće tē tvoje, na koju si *nàmuran*.

Šena druga.

Tripo, Pijero i Petar.¹⁾

Tripo. Gospodine, došli smo *da Perasto* k Vami, *istué Vas per mare e per terra*, ja i moj sin Pijero.

Petar. Što vam je od potrebe?

Tripo. *La sua povera mare*, a moja žena, na ime *šjóra Katína*, *stà ammalada in letto*, ovo su šes mjesecà: *jùsto pò* godine.

Petar (pružajući ruku, koliko da ima primit dinarà). Što hoćete da joj ja učinim?

Tripo. Htjeli bismo kakav lijek, *qual' cosa de speziaria*, za ozdravit je.

Petar. Vaša vidjet od česa je nemoćna.

Tripo. *L'è malada d'ipocrisiò*.

Petar. Od *ipokrìzije*?

Tripo. *Šì, šjór šì*; to jest: sva je zatečena po svemu tijelu, da bi rekò *che avessi gonfiado un udro* i govoru, *šjór caro*, a ja se ne razumijem, *che ha quantità de certa sceriosità nel corpo* i da *ne jetra, ne trbuh, con perdonanza*, i *ne pikat*, kako li ih

¹⁾ Tripo i Pijero su Peraštani i govore u dijalektu svoga mjesta. Što se tiče talijanskih riječi i fraza, koje oni upliću, tē spadaju mletačkom dijalektu. Ta dva neuka čovjeka prave svojom talijanštinom svakojakijeh smiješnijeh pometná, kao n. p. *ipocrisia* mješte *idropista*, *sceriosità* mj. *sierosità*, *febre quotidiana* mj. *terzana* i t. n. Smiješnost njihova govora ne može shvatit no onaj, koji umije talijanski, i za to sam cijenio izlišnijem da te riječi prevedem.

vi zovete, mješte krvi, ne činu već sve vodu. Svaki treći dan fata je *la febre quotidiana* s neкакvom slabosti i s bolestima u poplatima od nogâ. Čuje se u ne grlu, *come natural flusso e riflesso del mar*, koji o malo što je ne zaduši. Imamo u nas u Perastu jednoga *spicijera, con riverenza parlando*, jedno ništo, koji joj je davô nekoliko *de ste paciugherie* i metnuo nam je u vrat veće od dvanaest *cekina*, da Vam kažem, *šjôr*, ne budi Vam žô, *per serviziolli, pakottale, infezzion de jacinto e porzioni cordiali*; ma sva ova *impjastra* nijesu drugo učinila, već što su otvorila *con tutto cargo la mia borsa*. Htijaše joj dat još neкакvo vino, koje zazivlje *amâtico*, ma sam se bojô, gospodine, ne ukreat je *con questo per altro mondo*, zašto čuh kazat, da su lekari veće čeladi s tezijem pobili, neg'li Nijemci Turakâ, kad najviši ogañ bjaše među nima, ter su po petiñu, po šestiñu od maha pod Vidimom sjekli.

Petar (pruzajñei sved ruku i čineći s tega, kô da iste da mu da dinarâ). Dodimo na posô, moj prijatelju, dodimo na posô.

Tripô. Posô je gospodine, da smo mi došli molit Vašu milost, da nam budete kazali, što je od potrebe da učinimo.

Petar. Ja vam ne razumijem ništa od sve što govorite.

Pijero. Gospodine, meni je mati nemoćna i evo dva *cekina*, koja sam Vam donio, za da nam date i naučite kakav god lijek.

Petar. Â... tebe razumijem. Ovo je jedan djetić, koji sam govori *kjâro* i koji se čini razumjet kako ide. Ti govoriš da ti je mati nemoćna od *idrôpije*, da je otečena po svemu tijelu, da ima bolesti u nogami i da joj kadgod dode velika slabost, to jest: prinemagañe.

Pijero. Tako, gospodine. *L'avè indovinada justo come l'é.*

Petar. Tu sam te ončas uhitio sve što mi si rekô; ma imaš nekoga oca, koji ne zna što govori. Sadara ti bi htio, da ti ja dam koji lijek.

Pijero. Jest, gospodine.

Petar. Koji lijek, s kojim će ozdravit?

Pijero. To i mi ištemo.

Petar. Drž, evo ti *bòkun* sira, koga valja da joj činiš uzet.

Pjero. Sira, gospodine?

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Petar. Sira, *düsto*. Ovo je jedan sir *prèparan*, u kojemu ima zlata, korala i *perala* i... i mnoštvo drugih stvari *precijozijeh*.

Pijero. Gospodine, mi smo Vam veoma držani i idem uput i kream se u brod, za prije doć u Perast i ovo joj dat.

Petar. Podi. Ako bi umrla, nastoj je ukopat sve što boļe uzmožeš.

Šena treća.

Kata, Petar i Lúka.

Petar. Evo moje lijepe bābe. Bābe, moja bābe! Kako mi je milo i koji me ćeif fatal! Ti bo si moja *kāšija* i *sēna*, koja tjeraš i *pùrgaš* svu *malinkòniju*, koja mi može na srce doć.

Kata. Zajsto, gosparu liječniče, Vi govorite prem visoko za mene i ja ne razumijem ni malo vas ti Vaš *lātin*.

Petar. Razbòli se, lijepo te molim, moja bābe; razbòli se za moju ljubav. Biću veoma radostan za ozdravit te.

Kata. Zahvalivam ti. Ja veće volim, da me ne ozdravljaš.

Petar. Žalim te, moja bābe, da imaš jednoga muža onako *diloza* i koji ti dodijava, kako oni tvoj.

Kata. Što ćeš učinit, gosparu! Ovo je za pokoru od mojih grijeha; koña gdje vežu, tu vaļa da pase.

Petar. Kako možeš jednoga onako nesmotrena, jednoga čovjeka, koji te svud slijedi i zagleda¹⁾ i ne dà, da možeš s kijem progovorit?

Kata. Jaoh meni! Ti nijesi još vidio ništa. Ovo je pir i božić²⁾ od onega kakav je.

Petar. Može li se dat, da jedan čovjek može imat tako srce od *bestije*, za *strapàcat* taku *pèrsonu*, kakva si ti?! A lijepa bābe! ja poznam kogagod, ko nije daleko odovle, koji bi se cijenio srećan, samo da može polubit vršak od tvojijeh sisa. Kako je mogla igda jedna tako lijepa *pèrsona* upastit u onake ruke i da jedan pravi *animò*, jedna živina, jedna benava, jedna ludorija..... Prosti, bābe, ako ti ovako govorim o mužu.

¹⁾ *Zaglédat koga* znači očito: spiare, spioniren. — Taj nam je glagol uprav od prijeke potrebe.

²⁾ Ovo je pir i božić = to nije još ništa prema..... — Nar. fraza i u Lubiše.

Kata. E, e, gosparu. Ja znam veoma dobro, da *merita*, sve to i još gore.

Petar. Zdravla mi, bábe, *merita* i *meritò* bi joštera da mu staviš štogod na glavu, za pedepsat ga od onega što sumni na tebe.

Kata. Tako je. Da ne imam prid očima drugo nego néga, mogò bi me lasno na štogod čudno dovestit.

Petar. Na vjeru, ti ne bi zlo učinila osvetit mu se s kijemgod ovako. Ono je jedan čovjek koji *merita* sve što ti govorim, i kad bih ja bio toliko srećan, lijepa bábe, (ovdi obodvojica ugledaju Luku, koji je stò za nima i slušò sve što su govorili, pak ide svak na svoju stranu, ma liječnik na način smiješan).

Šena četvrta.

Réno i Lûka.

Reno. *Olà*, Luka! Jesi li gdje vidio našega liječnika?

Luka. Vidio sam ga, vidio . . . tamo da ga nosi sve što je vragovâ. Vidio sam i néga i još i moju ženu.

Reno. Gdje može bit otišò?

Luka. Ne znam; ma bih ja htio da je otišò u sve što je *màlanâ*.

Reno. Podi malo vidi što čini Anica.

Šena peta.

Petar, Dòno i Réno.

Reno. A, gosparu! A ja sam pitò za te, gdje si.

Petar. Pošò sam doli u Vas prid *kortom*, dokle sam otočio što sam saviše popio. Kako nemoćnica?

Reno. Malo gora, iza kako je uzela lijek, što ste joj dali.

Petar. Toliko bole. To hoće rijet, da čini *operacijon*.

Reno. Tako je; ma u koliko uščini *operacijon*, strah me da je ne zaduši.

Petar. Ne smetaj se za to ništa. Ja imam lijekâ, koji se rugaju svijem tezijem. Ja je tu i čekam, dokle *dâsto* veće uzizdiše.

Reno. Ko je tî tû koga vodiš sobom?

Petar (ćini biloge s rukom, s kojijem hoće ukazat da je *spičar*).
 Ovo je
 Reno. Ko?
 Petar. Oni
 Reno. A, a?
 Petar. Koji
 Reno. Razumijem.
 Petar. Imaće potrebu od néga Vaša gospoda kéri.

(*Svršiće se.*)

DANTU.

— I. E. —

Teško zvañe sudba ti ud'jeli:

Opaćine da objaviš sv'jetu,

Što ih Crni tvoriše i B'jeli.

I ti trepteć u zanosu svetu

Moćnog gñeva, što ti zgrabi dušu,

Pjesmom zvjerad krotio si kletu.

Paklenu si pokazô im tminu,

Gdje grešnici zaman milost traže,

Trpeć vječnu u plamenu sušu.

Ćistilišta zatim muke blaže,

Pa najposl'je nebeska naseļa,

Gdje se duša istinom zalaže.

Odoļenom vilinskoga zela

Svog vremena vidao si rane;

Snažan stihom kô toļagom Hreļa.

Bolgijâ ti strašnih u bezdane

Mnogoga si strovalio tenca,

Da mu ime smrdi kroz zemane.

Utaman te rođena Firenca

Odagnala siroga prosjaka,

Kad sudenog ne ote ti v'jenca.

U tuđini pratila te jaka

Bogodana srğba i spoznañe,

Da je dužnost borit' se proć mraka,

Da je život trajno vojevañe.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI.

Pismo Dubrovčana Ludevitu XIV. Iza Trešne.

— A. Vučetić —

Trešna 6. aprila 1667. god. razori Dubrovnik. Kad se Dubrovčani iza ove velike nesreće osvijeste, svojski se zauzmu za popravak šteta, koje im ona bješe nanijela, i za grad da bude ponovljen; ali nestašica ljudi, stvari i novaca navede ih da se obrate za pomoć papi, caru Leopoldu I., nekome vojvodi savojskomu, francuskomu kralju Ludevitu XIV. i drugim vladarima.

Dubrovčani po vojvodi od Vreuvilleu predadoše Ludevitu XIV. pismo, koje ovdje niže priopćujemo. Kralj ratujući tada, kako je poznato, svoj prvi navalni rat (1666-68), odbi im molbu pod izlikom, da ga smetaju troškovi ovog rata za ženina prava*); prigodom naime smrti tasta mu Filipa IV., kralja špañolskoga i gospodara Nizozemske, bješe zavojštio svojeći ovu zemlju pod izlikom, da pripada njegovoj ženi po pravu, koje je vrijedilo kao privatno u nekijem zemljama nizozemskijem; ali prava njegova namjera bješe osvajañe tuđijeh zemalja i rasprostrañeñe Francuske. I tako ovaj rat bješe prvi od onijeh njegovijeh navalnijeh ratova, za kojijeh se Francuska raširi.

Ludevit XIV. bješe pak žedan i slave; podupiraše umjetnosti i znanosti, pomagaše naučñake, umjetnike i pjesnike, da se širi njegova slava i da mu se sve klaña. Njegova sreća bješe, da je onda živjelo u Francuskoj mnogo vrijednijeh ljudi, koji su uspješno djelovali u svakoj struci i ñemu podizali moć, ugled i slavu; ali tako i Francuska dobi po namisli Ludevitovoj prvenstvo nad svijem državama u Evropi. Sve je ipak izgledalo kao da dolazi od kralja, koji je sve obasjavao svojom slavom i svjetlosti — le roi soleil — kralj sunce. Zato se njegov vijek i zove doba Ludevita XIV. Bezobzirno je izvađao svoje namjere i nije mućio preveć svoju savjest pri birañu sredstava, te premda obzirom na svoju svemoć nije podnosio da bude u Francuskoj

*) Sr. moju radñu: Dubrovnik za kandijskog rata. 1895. Pretner. Str. 62.

negovijeh podanika, koji bi kao nekatolici mogli kazati da pripadaju drugoj vjeri nego kralj, podupirao je u tudijem zemljama sledbenike reforme proti katoličkim vladarima; premda je visoko cijenio kraljevsku moć, bunio je Hrvate i Mađare protiv apoštolskog kralja Leopolda I. i dogovarao se s Turcima, a kad je najbolje uspevalo oružje protiv Polumjeseca, započne treći navalni rat.

Premda 1667. ne bješe prošlo samo šest godina, otkad Ludevita XIV. zavlada sam (1661-1715), Dubrovčani bjehu mu već spoznali čud i težnje i predvidjeli posledice negova vladanja, jer u pismu ne samo što ga prekomjerno mažu i laskaju mu, nego i što mu mal ne proročkim duhom kažu, da će se negov vijek zvati doba Ludevita XIV., kao što se druga doba zovu Avgustovo, Trajanovo i Karla Velikoga.

Dubrovčani u ovom pismu vješto spominu sličnu nesreću, koja udari grad Rod na istoimenom otoku 224. godine prije Hrista. Grad onda u onom vijeku cvjetaše u svakoj struci; imadaše dvije luke; pri ulazu jedne luke bješe ogroman kip Sunca, visok oko 30 metara (105 noga), poznat pod imenom roskog kolosa, jedno od sedam svjetskih čudesa, djelo kipara Karesa, utemeljitelja umjetničke škole na otoku. Ali rečene godine velika trešnja ošteti grad i obori kolos. Tada Rodu priskoče u pomoć, kako kaže pismo, vladari Makedonije i Egipta i drugi; to bjehu Antigon II. Dason, Ptolomej Evergeti, Hiero, kralj sirakuški, koji se svi proslave pobjedama. Antigon II. bješe pobijedio Spartance 227. godine, tri, četiri godine prije trešnje na Rodu i dvije, tri godine poslije u bici kod Selasije god. 222, gdje Sparta nade konačnu propast. Za Ptolomeja Evergeta bješe Egipat na vrhuncu svoje slave, jer imadaše najšire granice i prostirao se prijeko prirodnijeh granica po Africi, po Aziji i Evropi. On umrije godine 221. po H., t. j. tri godine poslije one trešnje. Hiero II., kralj sirakuški, spomenut je u historiji za prvog punskog rata i početkom drugoga. On bješe pobijedio Mamertince, te umrije god. 215. po H. poslije početka drugoga punskoga ili Hanibalova rata.

Što je u pismu spomenuto, da je Gospa Velika, t. j. mitropolitiska crkva, građena pomoću Riharda Lavlega srca, to je legenda bez historičkog temelja.

Znamenito je mjesto, gdje vlastela dubrovačka ispovijedaju, da je njihov jezik „ilirski“ a predstavljaju mu ga kao sveslovenski s ogromnijem opsegom.

Osim toga, ma i da je pismo sastavljeno nadutijem slogom, koji je svuda prevladivao XVII. vijeka i koji je pun prirokâ, pismo ipak diše onijem duhom laskaña, koji je godio ovomu kralju. Da je pismo puno priroka, nije čudo, nada sve iza trešnje, jer u Dubrovniku obično članovi vijeća, bilo pojedini, bilo odbornici i mañe vješti i koji ne imadahu sved osobite spreme, mogahu biti ovlaštene da diplomatsko pismo sastave i donesu u vijeće a ovo bi mu pretresalo sadržaj i oblik te konačno odobrilo.

Pismo Ľudevitu XIV. sastaviše odbornici gradski, koji se zvalahu provisores civitatis, po nalogu koji im dade vijeće molenijeh 16. jula 1667. god. Provisores civitatis bjehu odbor vrlo uvažen i ugledan; imadahu osobita prava u vijeću molenijeh jer mogahu obustaviti i uništiti svaki zaključak vijeća, koji bi se po njihovu mnijeñu ili po prizivu kojega člana kosio s ustanovama državijem ili s drugijem odlukama vijeća. Tako na primjer, kad je 18. jula 1667. bio izabrat za poslanika u Carigrad Nikola Bunić, on je želio biti oprošten od te časti. Tada u vijeću bi stavlen jedan prijedlog da ga se oprosti, i za ñ glasuju neki članovi; protivan prijedlog bijaše da ga se ne oprosti; za ovaj drugi prijedlog glasova knez s članovima maloga vijeća. Zatijem dode do spora o vañanosti jednog ili drugoga zaključka između stranaka i oni te bjehu za prvi prijedlog prizovu se na gradske provizore, a ne hoteći knez i članovi maloga vijeća popustiti, gradski provizori unište (t. j. učine intromissio) drugu odluku; pak cijelo vijeće odobri glas provizorâ i tada se prijede na izbor drugoga poslanika mješte Bone. Malo dana poslije (jula 1667) dogodi se isto intromissio dva puta; ali posledñi put 26. jula, kad se radilo opet o izboru poslanika, odluči vijeće molenijeh i proti odluci kneza i maloga vijeća i proti intromisiji provizorâ.

Za sastavljanje važnijeh pisama davao se nalog provizorima; tako je bilo za pismo Ľudevitu XIV., papi Klimentu X., vojvodi savojskomu, za komisiju poklisarima u Carigrad ove iste godine 1667.; za mañe znamenita pisma dobivaše nalog knez

i malo vijeće; kao na primjer za pismo, koje se imalo poslati dubrovačkim koludricama, koje su iza trešne bile naše utočište u Jakinu, tako isto za pismo, kojim se imalo odgovoriti puku na Lastovu.

Provizore gradske je vijeće molenijeh često pozivalo da podasteru mnijehe o znamenitijem pitañima i da donesu prijedloge o uredeñu označenijeh ustanova, kao n. pr. o nabavi novaca za gradñu kuća u gradu iza trešne, o gradñi kolâ za prijenos ruševina iz grada.

Kad gradski provizori sastave pismo za Ludevita XIV. i za vojvodu Vreuville, vijeće 18. avgusta 1667. odluči, da se ona pošalu; ovo Ludevitu datovano je, kako se vidi, 26 avgusta.

Najslabija strana pisma čini se da je ona, koja ističe kršćanski duh kraljev, što se razumije već iz onoga što smo prije kazali. Da napokon iskreno rečemo, Dubrovčani su uzalud ponizili ljudski ponos pred oholijem kraljem, jer nijesu polučili svrhe, ali njihovo je poniženje opravdano ogromnom nevoljom iza velike trešne.

Pismo se nalazi u dubrovačkom arhivu pod br. 1013 i sastavljeno je italijanski. Evo ga s prijevodom.

Alla Sacra Christianissima Maestà di
Lodovico XIV., Re di Francia.

Sire!

Haverà senza dubbio di già portato la fama alla notizia di V. M. l'atroce caso succeduto alla città Nostra il dì 6 d'aprile per il terremoto, dal quale furono in un momento atterrate tutte le nostre habitazioni, e per l' incendio, indi dopo qualehe

Svetomu Prekršćanskomu Veličanstvu
Ludevitu XIV., kralju francuskomu.

Gospodaru!

Opći glas biće Vašemu Veličanstvu jamačno donio na znañe strašnu nesreću, koja je šestog aprila desila Naš Grad potresom, te u trenutak oborila sve naše stanove, a požarom, koji nadode malo dana poslije, utamanila privatno imañe i do-

giorno suscitatole, con rovina delle sostanze private e buona parte delle pubbliche; ma quello che più importa, con strage incredibile del popolo d'ogni età, d'ogni ordine.

Il qual caso, se bene havea nel suo primo impeto abbattuti gli animi d'ogn'uno di noi, e messoci in grandi angustie di partito rispetto all'horrore non tanto de' mali sostenuti, quanto degl'imminenti con fine o delle nostre vite, o quel che è più sensibile, della nostra libertà; tuttavia fortificati dalla Divina Misericordia, stata ammirabile verso di noi in questo stesso flagello, ci siamo insieme raccolti e riconosciute le reliquie, l'habbiamo trovate tali, che è ben fondata nella retta ragione l'intrapresa, a cui ci siamo messi, di risorgere a ristorare i danni patiti, essendo massimamente rimaste le mura e le fortezze et in parte le munizioni.

Ma questa è minima parte di quello che è necessario a condurre a fine desiderato il nostro arduo pensiero, per la cui perfezione habbiamo pertanto riposta la nostra fiducia ne i soccorsi de' Prencipi Christiani, interessati sommamente nella

bar dió državnog; a to, što je najteže, sa nevjerovnijem pomorom naroda svakoga doba i svakoga staleža. Ova nesreća, premda svojom prvom žestinom bješe porazila duh svakog od nas i teško nas uznemirila u našijem odlukama, ne toliko zbog strahote već pretrpljenih zala, koliko zbog onoga, što nam je još prijetilo, t. j. propast ili našijeh života, ili, što je osjetljivije, naše slobode; mi opet okrijepleni Božjijem Milosrdem, koje u ovom istom biću bješe divno, skupismo se ujedno i spoznavši svoje ostatke, nadosmo ih take, da je razložito i pametno što smo naumili da počnemo popravljati pretrpljene štete, a najviše s toga, što su ostale zdrave gradske zidine i tvrđe a stranom i strjelivo.

Ali to je najmañi dio onoga što treba, da po želi izvršimo potpuno svoju tešku namjeru. Zato smo se povjerali pomoći sa strane kršćanskih Vladara, koje mnogo zanima naš spas, da ovo znamenito stražište, koje bješe dvije stotine godina brana ostaloj Evropi protiv najezdi susjednog varvara, ne padne u ruke zajedničkomu dušmaninu.

nostra conservatione: acciocchè questo importante posto, stato per lo spazio di 200 anni argine del resto dell' Europa contro l' inondazione delle vicine barbarie non venga in mano dell' inimico comune.

Fra quali Prencipi essendo, per disposizione Divina, Vostra Maestà il più grande, il più potente, il più glorioso, mettiamo nelle sue vittoriose Mani la nostra infelice causa, et humilissimamente la supplichiamo a degnarsi di riguardare con l' ochio di magnanima pietà un caso il più atroce, che a memoria degl' huomini habbi mai sostenuto la debolezza di mortali.

Consideri la Maestà Vostra le maniere singolari e stupende, con le quali la Divina Provvidenza s' è servita sino dal principio del Suo nascimento a conservare e collocare nel più sublime posto delle cose humane la Sua Real Persona e si degni di credere, che il fine di una sì grande opera non è altrimenti stata la sola felicità della Francia, ma anco che ne godino tutti que' popoli, che dalla commune humanità e da vincoli dell' unità christiana li sono congionti, e che però da un

A budući po Božjoj odredbi Vaše Veličanstvo između rečenijeh Vladara najveći, najsilniji i najslavniji, polazemo u Vaše pobjedonosne Ruke svoju nesretnu sudbinu i najponiznije Vas molimo, da se uzdostojite pogledati okom velikodušnoga milosrda najstrašnju nesreću, koju je od pamtivijeka podnijela ljudska slabost.

Neka Vaše Veličanstvo razmisli osobite i divne načine, kojijem se Božja Providnost poslužila od početka Vašega rođenja, da postavi i sačuva na najuzvišenijem mjestu ljudskih stvari Vašu Kraljevsku Ličnost i neka se dostoji vjerovati, da svrha ovako velikoga djela nije samo usrećeće Francuske, nego i da to isto uživaju svi oni narodi, koji su s ņom spojeni zajedničkom pitomosti i vezama kršćanskoga jedinstva i da zato sa tolikog mjesta moći i veličanstva uzmože razmatrati njihove potrebe: i kako Vam je nebeska milost dala moć, tako nek Vam vlastita dobrota daje i volu da ih pomogne i podigne. Najsvjetlije je i najslavnije ime ovoga vijeka ono V. Veličanstva zbog veličine i glasovitosti, koju su Mu pribavile ne samo

tanto posto di potenza e grandezza possi riguardare i loro bisogni; e siccome la celeste gratia gli ha dato il potere, così la suo propria bontà li dia anco il volere soccorrergli e sollevarli. Il più chiaro e risplendente nome in questi tempi è quello di V. M. per la grandezza e celebrità conciliatali non solo dalle vittorie et acquisti di stato, ma anco dall' attioni magnanime e liberali; con le quali ha reso più ampio l' imperio Suo così degl' huomini, che non è quello, che gode ne' sudditi alla sua corona, e sarà ne' tempi a venire quello, da cui prenderà titolo l' età nostra per distinguersi dall' altre, chiamandosi di Ludovico XIV. nel modo che ora chiamiamo i secoli di Carlo Magno, Trajano e d' Augusto; chè siccome fra regni e fra paesi vi è sempre una lodevole gara di parere l'uno dell' altro più chiaro e più famoso; così anco i tempi e l' età hanno la loro emulatione e contese di nobiltà e chiarezze; in Vostra Mano, Sire, è riposta più che in quella d' ogni altro, la gloria della Vostra, mentre più d' ogni altro havete modo di dare lodabile materia all' Historia d' esso. E perchè in questa sarà conspieuo e memorabile il nostro

pobjede i državne tečevine, nego i veledušne i plemenite podvige, kojijem je rasprostranilo svoju državinu i gospodstvo nad ljudima, koje nije ono što V. Veličanstvo uživa među podanicima svoje krune, a biće u budućnosti ono, po čemu će se naše doba, da se razlikuje od drugih, nazvati doba Ludevita XIV., kako što sada zovemo doba Karla Velikoga, doba Trajanovo, Avgustovo; jer kako između kraljevina i zemala ima sved hvalevrijedno natjecanje, da se jedna pokaže svjetlija i glasovitija od druge; tako isto i vremena i doba imaju svoje takmeće i prepiraće za plemenitost i sjaj; u Vašijem je Rukama, Gospodaru, veće nego u ikoga drugoga, postavljena slava Vašeg doba, jer Vam je moguće više nego ikomu drugomu ostaviti historiji hvalevrijedna gradiva.

I jer će u noj biti na vidiku i znamenita naša velika nesreća, naći će se odličnijeh pisaca, koji će je opisati kao primjer ljudske nevole, koji će je prikazati kao tajnu prirodnu silu, ili kao nebesku sigbu, ili pametnijem i bogolubnijem tumačenjem, kao primjer Božjega milosrda, koje ovijem bičem vremenite

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

gran caso, non mancaranno penne felici, che lo prenderanno per esempio chi della miseria humana, chi per occulta forza di natura, chi dell'ira del cielo e chi, con interpretazione più savia e più pia, della Divina misericordia, la quale con questa sferza di castigo temporale fa risparmiare a' suoi figli le pene eterne dovute a loro peccati. E sarà certamente fra' posteri d'intelletti curiosi di sapere, quale sia stato il portamento in questa occasione d'un tanto Prencipe, e se l'ha presa per materia d'excitare la sua magnanimità, come fecero ne' tempi loro i Hieroni, i Tolomei e gl' Antigoni in un simile accidente della città di Rodi, alla cui riedificazione concorsero abbondantemente con gl' altri regi e prencipi di quella fiorita età.

Non è a questi punto inferiore la M. V., nè per antichità di prosapia, nè per abbondanza di beni, nè per ampiezza di stato, nè per nobiltà e chiarezza di popoli che regge, anzi di gran lunga in tutte queste cose li supera. Onde con gran ragione habbiamo noi a sperare, che nè anco si lascierà superare dall' altezza di sentimenti, li quali non devono essere punto

kazni prišteduje svojijem sinovima vječne kazne za njihove grijehe.

I jamačno će se između potomstva naći glava želnijeh da znadu, kako se podnio ovom prigodom toliki Vladar, i da li se okoristio nom da potakne svoju veledušnost, kao što učiniše u svoje doba Hieroni, Ptolomejevići i Antigoni u sličnoj nesreći grada Roda, da obilno sudjeluju pri njegovu ponovleñu s ostalijem kraljevima i vladarima onog odličnog doba.

Vaše V. nije ni po što mañe od njih ni obilem dobara, ni opsegom državine, ni plemenitosti i odličnosti naroda, nad kojijem vlada; nego, što više, odvaja u svijem ovijem stvarima između njih. Zato mi imamo stalnog temelja nadi, da V. V. ne će se dati nadvladati ni visinom osjećaja, koje ne smije ni po što zadržati dalečina prostora između Vaše kraljevine i Nas; jer ako nas umetnuta zemlja rastavlja i dijeli više no što bjehu od Roda rastavljeni Egipat i Makedonija; nas mnogo tjesnije združuje veza kršćanske ljubavi, koja sjediñuje kao u jedno tijelo sve vjernike; a to je osobita vrlina naše svete

ritardati dalla lontanaza di spatio, che passa fra il Suo regno e Noi, poichè se prese frapposto ci disgiunge e ci separa, più che non ere disgiunto da Rodi l' Egitto e la Macedonia, ci contrahe ben più strettamente il nodo della carità, che fa essere tutti i fedeli un corpo solo fra loro; pregio singolare della nostra santa religione, nè mai conosciuto o immaginato dalla cieca gentilità.

Nè poi sono sì bassi li fini dell'animo grande di V. M., che oggetto alle sue gloriose vittorie habbia ad essere la sola dilatione di confini prossimi del suo reame. Anzi chè per la vicinanza istessa, partoritagli dai suoi grandi acquisti, s' habbia a metter a mano con emulo solo al mondo degno di Lei. Nel contrasto del quale habbia ad esercitare non meno la pietà christiana, che la fortezza reale, e che però di gran momento habbia ad essere una volta ai suoi generosi pensieri l' acquisto fatto degl' animi d' un popolo, e che nella nuova città nostra si vegga(no) in memoria della Sua liberale pietà, come sono state quelle, che per cinquecento anni ha portato la nostra Metropolitana, hora caduta, del re d' Inghilterra.

vjere, koju nigda ne poznavashe ni domislase slijepo poganstvo.

Nijesu pak toliko niske namjere velikog uma Vašeg V., da samo širenje bližijeh granica Vaše kraljevine budu prijedmetom Vašijem slavnijem pobjedama. Što više, zbog samog susjedstva, koje je proizašlo od Vašijeh velikijeh tečevina, imate se boriti s takmacem, koji je jedini na svijetu dostojan Vas. U kojemu takmeću imate vršiti ne mañe kršćansko milosrde, nego kraljevsku moć i da zato bude od velike znamenitosti za Vaše plemenite namjere to, što zadobijete osjećaje naroda i što se u Našem ponovljenom gradu bude vidio spomen Vašeg blagodarnog milosrda, kako bjehu one uspomene na ingleskoga kralja, koje je na sebi imala naša, sada porušena, mitropolitska crkva.

Neka se V. V. smiluje našoj velikoj nesreći i dade sebi pjevati hvale u našem „ilirskom“ jeziku, najraširenijijem od svakoga drugoga po poznatom svijetu, kao što su mu pjevali mnogi

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Compatisca generosamente V. Maestà al nostro grande infortunio e facci risonare nella nostra lingua illirica, più ampia d'ogni altra del conosciuto mondo, le Sue lodi da molte altre celebrate, che volentieri lo faremo; nè resteremo nè in pubblico, nè in privato, da pregare il grande Iddio per la lunga prosperità e gloriosa vita di V. M., alla quale humilmente c' inchiniamo, supplicandola humilmente a degnarsi d' udire con benignità, ciò che è per dirle alla M. V. in voce il Sr. duca di Vreuville, amorevole della nostra nazione in questo proposito.

Di V. M. Christianissima

Ragusa li

26 agosto 1667.

Humilissimi et Devotissimi Servitori:
Rettore e Consiglieri della R.a di Ragusa.

drugi jezici; mi ćemo to drage vaše učiniti; i ne ćemo prestatiti ni javno, ni skromno, da molimo Previšnjeg Boga za dugovječnu sreću i slavno zdravlje V. V., kojemu se ponizno klaňamo i molimo Ga pokorno, da se udostoji blagohotno saslušati ono što glede toga ima da Vašem V. na glas kaže Gospodin vojvoda ot Vreuville, koji lubi naš narod.

Vašeg Prekršćanskog Veličanstva

Dubrovnik

26 avgusta 1667.

Najponiznije i najodanije Sluge
Knez i Vijećnici Dubr. Rep.

O S V E T A

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois. (7)

VII.

Osvanu 15. Novembra 1541, dan tuge i žalosti za dubrovačku republiku. Crne oblačine spustiše se nad općinu sv. Vlasija. Dubrovačka ekspedicija, koja je bila poslata u pomoć Karlu V., da sudjeluje u zajedničkoj vojni protiv Algira i Tripolu, naopako svrši — upravo kako je Bona bio predvidio u senatu.

Na 20. Oktobra udruženo brodovlje kršćansko nalazilo se pred Algirom, kad oko pô noći, kao da se cijela priroda uralila, nastu u moru takova oluja, da su jedva kršćanske galije imale vremena da se sklone u obližnju luku kraj Algira. Nakon tri dana vojska se iskreca na kraj i uputi se put grada. Španolci zauzmu visine, Nijemci obale, a Talijanci doline, te se čekao zgodan čas da se na kraj prenesu topovi i ostale ratne sprave. U noći toga dana oluja se ponovi i omete cijeli posao sasvim tim jedan odio talijanske vojske stade jurišati na grad i bio bi naopako prošao, da mu na vrijeme ne priskoči u pomoć jedan drugi odio nemački. Borba je bila žeštoka i u njoj pogibe sto i šezdeset Talijanaca. Na 25. Oktobra oluja se na moru podvostruči i uništi četrnaest kršćanskih galija: jedanaest kneza Dorije, jednu španolsku i jednu Antuna Dorije. Jednako nastrada oko stotinu drugih raznih brodova, među kojim i mnogi dubrovački. Od vojske koja se na brodovima nalazila mnogi se potopiše, a oni koji se žala dočepaše pogiboše od mača okrutnih arapskih varvara. Grozan bijaše prizor! Plač i lelek na daleko se širio, pomoć se vapila, ali pomoći niko nije mogao pružiti. More je proždralo svoje žrtve, a ostaci slomljenih brodova plivali su nad morskou površinou od valova razbačeni u daljinu od deset milja. Vjetar, kiša, more, zemlja, nebo, kao da svi elementi ustaše protiv kršćanskoj ekspediciji. U takovoj neprilici nije bilo druge nego otputovati, i Karlo V. dade

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

zapovijed, da se preostala vojska uredi i uputi put Sarca, nadajući se, da će naći Doriju s galijama, koji se tamo bijaše spasao. Na 27 prispješe u Sarcu, gdje ih je Doria čekao s preostalim brodovljem, koje je jedva dotjecalo da ukrea vojsku; a koće potopiše da ne panu u neprijateljske ruke. Vjetar zapuha i brodovi se uputiše put Italije; ali kao da tajnim zakonima prirode nije još bilo dosta, oluja uništi i drugih pet brodova pokraj samoga Algira, gdje nadoše smrt hiljadu i pet stotina vojnika raznih narodnosti. Jednaka je sudbina pratila više mađe i ostalo brodovlje. Veliki dubrovački brod vlastelina Resti, koji se najviše zauzimao da i dubrovačka vlada sudjeluje ovoj vojni, ne mogavši se dočepati Sardinije, potonu s osam stotina vojnika, 25 miļa daleko od Algira; ista sudbina zadesi i drugi Restijev brod. Od 13 dubrovačkih brodova samo ih se 6 spase na Majorku, a odatle s ostalim brodovljem zaploviše put Genove. Karlo V. vrati se u Špañolsku, a preostalo dubrovačko brodovlje u vrlo lošem stanju zaplovi put miloga grada.

Vijest o ovoj teškoj nesreći stiže u Dubrovnik 15 Novembra, kad se dubrovački brodovi u Grušku luku povratiliše. Među narodom zavlada prava strava. Netom se brodovi u pučini pojaviliše, narod zgrne na grušku obalu, da se propita za zdravlje svojih milih, koji su sa brodovima bili otputovali. Brod Iva Betera prvi baci sidro u luku, a knez Ivo Rañina u jednome čamcu ode na brod, da se izvijesti za uspjeh i stanje dubrovačkih brodova. Ostala vlastela pred mnoštvom naroda čekala su na obali kneza, da čuju što je bilo. Knez se dule vremena zadržao na brodu, a u toliko i drugi brodovi usidriše se u luku; od jednom čamac se udalo od Beterina broda vraćajući se obali.

Knez se vraća, ču se sa raznih strana, a iz stotinu grla zaori: Živio knez! Živio gospodar Ivo Rañina!

Knez izade iz ladice, vaš tronut i zamišljen; a za nim se iskrea Marin Držić, secretarius reipublicae, koji ga je na brod pratilo. Vlastela, shvativši kneževu zabuñenost, pogledaše jedan drugoga i niko se nije usudio išta ga prvi zapitati. Tada im Držić javi da je vojna naopako svršila.

Ova vijest kao električna struja u jedan tren raširi se među sakupljen narod. Plaču i jauku nije bilo svrhe. Svak je htio

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

odmah saznati sudbinu svojih, a to je bilo nemoguće, jer ni knez još nije bio primio tačno izvješće, koje mu je imao predati kapetan glavnoga dubrovačkoga broda Miha Gondole, koji još ne bijaše prispio u luku.

Knez Ivo Rašina pope se na jedan stô, koji se uz samu obalu nalazio, i progovori sakuplenom narodu: „Mili puče općine sv. Vlasija! Golema nesreća zateče naš grad. Naše brodove, odaslano da sudjeluje zajedno s ostalini kršćanskijem narodima u ratu proti Aldijerui i Tripolu, zadesi teška sudbina. Nije bilo svladano od neprijateljske ruke, već uništeno od prirodnih sila, kojima nikome ne može izbjeći. Od trinaest brodova sedam ih je u olujji nastradalo. Gubitnici su golemi, ali ne smijemo malaksati duhom. Povjerevacajmo se u moć svojega pokrovitelja sv. Vlasija: on nas je iz većih nevoļa izbavio, ne će nas ni sada ovoj ostaviti. Nedokučive su božije namisli, pokorimo se sudbini i Bog nas neće zapustiti.“

Dovršivši knez sade sa stola i uz pratnu vlastele, na licu kojeg čitala se golema žalost zbog ove nesreće, povrati se u grad. Narod poražen ovom vijesti jednako je u Gružu stojao, iščekujući da mornari sađu na kraj, pa da se propita o potankostima zlogudesa. Mnoge zaručnice u crno se zaodješe i mnoga djeca proplakaše nad groznom smrću svoga roditelja; bilo je i onih koji su bili veseli, jer im se njihovi mili sretno k domu pevratiše na preostalim brodovima.

Toga istoga dana knez Ivo Rašina sazove senat na okupljenje. Vijećnici se okupiše u senat upravo na uru noći, po običaju. Knez ganutljivim riječima spomenu golemu nesreću, koja je zadesila općinu sv. Vlasija, i pročitavijećnicima tačno izvješćecijele one katastrofe. Sa samoga ostrva Lopuda u morskim valovima nade smrt šest stotina ljudi. Dok je knez izvješće čitao, mnoga lica bijahu suzama okvašena. Resti je stajao kao okamećen i poražen: oba dva njegova broda propadoše, a na jednomu nade smrt i stariji mu sin Antun. Spominjao se sada Boninih riječi u senatu, ali koja fajda, kad je kasno. Bona ga je više puta upravom s nekim sažaleñem pogledao i Sorgu, koji mu je nešto prišapnuo, reče: „Dixi et salvabitur animam meam. Bona je sada pobijedio, ali se ipak nije veselio.“

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Restijevoj nesreći; bolelo ga je jedino, što se nije htio nego gov savjet uvažiti i tako sačuvati se od ove nesreće. A sada? Sada je kasno. Sijedi Lukari, približivši se vas oplakan Boni, reče mu:

Bene dixisti.

A on nému:

Mentita est iniquitas sibi.

Kad je knez dovršio izvješće, obodre opet vlastelu da ne klonu duhom i da se uzdaju u obranu svoga parca, koji ih ne će zapustiti. Predloži državnu novčanu pomoć nastradalim porodicama, što vijeće jednoglasno usvoji, i javi da će se sutra u crkvi sv. Vlasija držati javne zadušnice za postradale vojnike, na kojijem će cijela vlada prisustvovati. Senat također odredi, da se izvještaj o ovoj katastrofi pribije na gradska vrata, te da svaki građanin sazna za broj i ime postradalih vojnika. Nakon ovoga knez raspusti vijeće i javi da će se naredna sjednica držati do dva dana, t. j. 17 istoga mjeseca.

Sutra dan u osam ura bile su svečane zadušnice za postradalu momčad pod Algirom i Tripolom. Narod je hrlio u hram svoga parca, da se za njihove duše bogu pomoli. Knez sa svojom pratnjom i ostalom vlastelom već bijaše na svome mjestu. U sred crkve uzdizao se veličanstven parastos, bršljanom, čempresom i cvijećem iskićen. S desne strane stajala je ogromna kita cvijeća s crnom vrpeom privezana, na kojoj se čitalo: Dilectissimó filio — Nobilis familia Restii. Nad crkvenim vratima bio je natpis na latinskome jeziku, koji je narod pozivao na molitvu. Službu je božiju obavljao glavom nadbiskup Trivulzio. Iza evandela stupi pred parastos kanonik i dubrovački vlastelin Vito Bobali i izreče na talijanskome jeziku ganutljivo slovo, a dovrši po prilici ovako: „Plemeniti narode općine sv. Vlasija! Sudbina, koja nas je zadesila, bez sumnje je teška; ali šta da uradimo? Možda malaksati, možda očaju se podati? Nikada. Okupismo se u ovaj hram svojega parca, da se za pale žrtve Bogu pomolimo. Spomenimo se riječi: koga Bog miluje onoga i kara. Bogu možda skrivismo, pokoru treba da vršimo. Udesu se pokorimo i uprimo svim silama, da božiju pravdu više ne zadužimo. A sv. Vlasij, u čiji

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

se hram jutros okupismo, ne će zaboraviti svoga grada. On je branio naše stare, braniće i nas! pod njegovim stijegom stari naši vojevaše i pobijediše, pod istim stijegom vojujmo i mi i pobijedićemo. I gore kušne njegovom obranom mi prebrodismo. Pa i danas, kad bol stiska srce naše i niz lice spušta nam se suza, upravimo svoj pogled onome, koji je za toliko vijekova bio salus, spes et victoria reipublicae nostrae.

Kad su u crkvi oko deset ura zadušnice svršile, narod se žalostivo iz crkve razide. Mnogi su otišli na gradska vrata, da pročitaju crni popis mrtvih mornara i uništenih brodova.

Toga istoga jutra O. Jakob Lukari, provincijô frañevački, zazove u svoju sobu O. Serafina Katulića i javi mu da ima otputovati s ñime u Italiju. O. Serafin na tu vijest osta kao gromom ošinut, puče mu pred očima; ono, čega se najviše bojao, izvršilo se je. Znao je fratar da je ovo Pijerkovo maslo, ali što da uradi? Provincijô je vlastelin i nema nađe da će popustiti. Stao mu se ispričavati da je star i boležljiv, a dugo putovanje da bi mu moglo naškoditi, ali ništa nije koristilo, jer je provincijô jednako ostao pri svojoj odluci. Uzalud se bacio sklopljenih ruka pred svoga starješinu da ga liši te časti, koja je uvijek vlastelu zapadala, uzalud pred ñim plakao; provincijô zapovjedi u ime svetoga posluha da se odmah справи, jer da će sutra s ñime putovati. Vijest da O. Serafin mora s provincijalom putovati u Italiju, iznenadi i ostale fratre u samostanu; mnogi posumnaše da se radi o kakovoj spleci i nastojaše kod starješine prosvjedovati, ali ih suspensio a divinis, kojom im redodržavnik zaprijeti, brzo umiri. Nije bilo druge, O. Serafinu red je bilo pokoriti se vlasteoskoj volji svoga starješine, koji ni pod fratarskom mantijom nije znao baciti nasilnu aristokratsku bahatost. Jedino se mogao dobiti fratar tješiti, da on nije ni prva ni zadnja žrtva dubrovačke siñorije.

Zaplakana lica povrati se on u svoju ćeliju, ne znajući šta bi sada uradio, kome se obratio. Predviđao je, da se ovim

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

samim Pucié ne će zadovoliti i da će nastojati na svaki način kako bi omeo zaruke Ivana i Lene; a kako mu je pošlo za rukom néga odstraniti, mogao bi lako i u tome uspjeti. Provinéiô mu nije kazao, da se ne će više u Dubrovnik vratiti, ali je on o tome bio potpuno uvjeren. Nek se vrši voľa božija, on vala da posluša. Dok je ovako sam sobom razmišľao, usta od jednom sa stolice, zatvori sobu i žalostan otide u kanonika Marina Kaboga, svoga velikoga prijatelja. Kaboga ga lubežljivo primi i fratar mu se izjada do mile voľe. Kanonik se zgrozio nad takovim postupanjem O. Jakoba Lukari i htio je odmah pohititi u biskupa, da mu cijelu stvar ispriča; ali na molbe dobroga fratra odusta od te nakane, a to jedino s toga, da ne bi možda gore posao omeo, jer je znao da se nadbiskup s vlastelom izmirio kad mu je ova povećala plaću. Kaboga obodri fratra da ne klone duhom, da se on ipak nada da Pijerko ne će uspjeti u svojoj nakani; a za négova odsustva da će se on brinuti za Lenu i Ivana. O. Serafinu je odahlo na ovoj prijateljskoj izjavi dobroga kanonika, srdačno mu zahvali i povrati se u samostan. Upravo pred vratima samostana srete O. Jakoba Lukari, koji mu upravi dvoličar pogled. O. Serafin uđe u samostan, a Jakob Lukari u polaču Cvijete Sorgo pokraj samostana.

— E, molto reverendo, prva će Cvijeta ugledavši O. Jakoba, che nuova, dakle, je li rebuskalo?

— I kako, odgovori provinéiô, non c'è dubbio, i ta bi se još hoćela da me fratri ne slušaju. Da si ga videla kako mi se je počeo skuzavat, da je star, da je rdav i što ti ja znam; ali mu u mene nije bilo druge: aut, aut.

— Pa je li čedio?

— Per forza maggiore, i sutra ti lijepo sa mnom parćiva. Neka se nauči ne prtit se u naše posle. A imadinaj se što bi bilo da nijesmo mi provinčali i gvardijani! Ko bi ih onda trpio?

— A sad ću Vam nešto rijet što će Vam bit drago, reče gospoda Cvijeta.

— Što? upita je fratar smiješeci se.

— Kad se vratite iz Rima da Vas čeka mitra.

— Ha, ha, ha, nije ni ta gruba, slatko-nasmijavši se odgovori fratar.

— Ovo mi je knez pripovidio baš jučer, ali mi je rekô da Vam ne govorim, jer da Vas mislu iznenadit.

— Mene iznenadit! A ja sam già obaznô, jer mi je pišô kanonik Beselli iz Rimani javio mi da su moji dekretali, što sam ih nazad malo štampô, učinili furora u Rimu i da će me učinit biskupom od Mrkana.

— Vidiš ti, na to će Cvijeta, a ja sam se nadala da ću Vam prva donijet tu noticiju.

O. Jakob još se nekoliko vremena zadržâ u gospode Cvijete, pa se povrati u samostan.

Sutra dan poslije podne O. Jakob Lukari i O. Serafin imali su otputovati u Italiju. Brod je već bio razapeo jedra u gradskoj luci. Nihovi znanci okupiše se da ih pozdrave i dobar im put zažele.

O. Jakob došao je na obalu s gospodom Cvijetom Sorgom, s Pijerkom Pucićem i drugom vlastelom. O. Serafina pratila je svojta: Ivan Antić, Lenu sa svojim roditeljima i nekoliko drugih fratara iz negova samostana, koji su žalili negov polazak, znajući da će se teško više vratiti.

O. Jakob živo se razgovarao s Cvijetom, koja mu se preporučivala da joj donese kakvu lijepu uspomenu iz Rima; a Pijerko je nekim sarkastičnim pogledom motrio Lenu, Ivana i fratra, koji su na drugoj strani nešto između sebe govorili, a na lieu vidjelo se da su teško neveseli. Malo prije nego će na brod, dode i kanonik Marin Kaboga da pozdravi svoga dobrog prijatelja O. Serafina; spazivši ga Pijerko okrete glavu na stranu, da se ne bi s negovim pogledom srio.

Pet ura je već zvonilo, i putnici se stadoše opraštati. Izrukovavši se O. Jakob sa dubrovačkom vlastelom, prvi uleze na brod. Ivan se strastveno baci u naručaj O. Serafina; cjelivalu se grčevito, duboko uzdišući. Suze s očiju obojice pomiješale se na slublenim usnama. Lenu je plakala kao maleno dijete, znajući koliko ju je fratar ljubio.

Zbogom Serafine! reče Marin Kaboga stisnuvši fratra desnicu. Ne boj se ničesa, ja ću se brinuti.

Zbogom! odvrati fratar promuklim glasom i pope se na brod.

Sunce je odsijevalo o vrhunce Žarkovice i njegov ljubčasti odsijev prelijevao se o zidine staroga grada, kad je brod konope odriješio i na široko more zaplovio. Lene je motrila O. Serafina, koji joj je sa broda rupeem mahao, a kad se brod udalio, zajedno sa svojim roditeljima ude u grad. Slučajno se na gradskijem vratima sreće s Pijerkovim pogledom; sva protrnu, a Pijerko joj se dvolično nasmija.

Upravo na uru noći, po odredbi kneza, senat se u vijeće sakupi. Tu su se riješili neki domaći poslovi i odlučilo se poslati poslanike Karlu V., da i on novčano priskoči u pomoć republici u skorašnjoj nesreći, koja je zadesila dubrovačko brodovlje pod Algirom i Tripolom. Knezu također javi, da je O. Jakoba Lukari zamolio, da istu stvar i papi saopći. Zatim pročita papino pismo, u kome Rim pristaje na želju dubrovačke republike, da se u Stonu ustroji samostalna biskupija podvržena dubrovačkome nadbiskupu i imenuje za prvoga biskupa O. Toma Červu, domenikanca i dubrovačkoga vlastelina. Ova je vijest osobito obradovala gospara Iva Gučetića: njegovi su se razlozi napokon uvažili; nadao se da će barem sada mirnije u Stonu s klerom živjeti. I s ovim senat završi sjednicu.

Nakon tri dana, dubrovačka su vlastela oplakivala smrt stare vladike Mare Červe. Već od nekoliko vremena ona je pobolijevala od srčane bolesti; svaka nada da će ozdraviti bila je izgubljena, i na 20 istog mjeseca ona ispusti svoju dušu. Vlastela su je žalila, jer su u njoj izgubili milu drugaricu, koja im je svojim humorom znala osladiti na svome sijelu mnoge lijepe časove života. Samo Pijerko Pucić kao da se indiferentan iskazivao, a lako je shvatiti zašto. Pučani nad grobom oprostije joj svu mržnju, koju im je za života iskazivala. Sutra dan po nezinoj smrti bio joj je veličanstven sprovod. Četiri vlastelina nošahu lijes na svojim ramenima, a sve što je bilo otmenijega u Dubrovniku pratilo ju je uz kneza i nadbiskupa do zadnjega počinka u klastru Male Braće. Nadgrobnno slovo izrekao je Nikola Poterius, te je osobito istakao nezine duševne i umne vrline i ljubav prema domovini. Ukopaše je, po nezinoj želji, u Gučetićev grob, na lijevoj strani frañevačkog klastra, uzdignut kao kakova propovijedaonica na zidu, pokraj samijeh

vrata koja u crkvu vode. Cijelo svoje imaće ostavila je republici, a sjetila se i gradskih siromaha, koje za života nije mnogo milovala.

Ispod groba, po Pirovoj želi, bi joj na mramornoj ploči urezan ovaj epitafij:

Mellifluis cantu Sirenibus aemula, doctis
Parque lyra Musis, parque pudicitia,
Par Veneri forma, Maria hic jacet; immo profecta est
Ad coelum: decus hoc astra decenter habent.

I ovaj je natpis za nekoliko vijekova spas od ljudske zaboravi.

(Nastavice se).

Jelena izade bez zida i poda od drveta koje sa spadanim granama koje je sada hrastom, pokrivena je, nakon siveca, gluj, kao da ostvari želju, ali svoje vilave gospode koju vjao ne vidaše. Jelena položila otkom ruku na vjetrovi, pa se vratila natrag. Srebrna se zlatom, zlatom se srebrnom, a vojvodinu Krilu, pokazujući sunce koje joj zlatom, otkom kao obješen u vazduhu. Bješe li kob, ali joj Jelena ne vjetrovi, te u kraljevstvu, ali svojom prostajnu posjeta. Ode u maleni sobu za noćnu, svu rastvorenu, te jede na naslonu, gledajući prema kroz stakala, ali svojom vjetrovi trepti ružin bus, gdje se miče rozovim spuštanje, ali svojom stakala i lišće mačolije na lijevo i desno, ali svojom vjetrovi zastor i ružin lelujahu se, lelujahu se, zastor i ružin, ali svojom vjetrovi stakala. Svezak Chateaubrianda, ali svojom vjetrovi stakala. Jos stajaje i uvjehlo cvijeće. Jelena uze knjigu i pročita, ali svojom vjetrovi stakala. Bože, Bože, osjećaje da joj ne može života. Žurno je zatvori i

ПРИЈАТЕЉУ.

— Д. С. Шијаде. —

Дакле, напред у борбу! пријатељу верни,
 У борбу свету коју живот ствара;
 Доста смо у куту стајали смерни
 Окружени царством подлости и вара.
 Доста смо били гледаоци само,
 Купећи мрве које друштво гази;
 Време је и ми своје да дамо,
 Да крчимо пута, запуштеној стази.
 Доста смо били гледаоци неми,
 Трпећи боле које друштво створи;
 У борбу напред! Нека она спреми
 Божански огањ који вечно гори.
 Испољимо блага безмерну светлост
 У грудима људи што скривена лежи,
 Откривимо смело божанску светлост
 Од које бедник зазире и бежи.
 Не у блисто и њима! Дижимо их горе,
 Нека са висина у дубину гледе,
 И лепоте нека бесконачно море
 Прогута царство ругобе и беде.
 Покажимо им шта човек вреди,
 Кад свестан свога божанскога бића
 С поуздањем својом стазом греди
 Пловећи морем вечитих открића.
 Откријмо им да су они сами
 Творци свију зала, ругобе и гада,
 Да су они криви што у црној тами
 Све безумно лута, очајнички пада.
 Покажимо им шта могу људи
 Свесни лепоте исконскога краса:
 Ишчупати пакб што сажижје груди,
 Подићи царство љубави и спаса!

Карлсруе, 26. X. 1903.

DANIELE CORTIS.

— Antonio Fogazzaro. —

(Kraj).

Glava XXIII.

Hyeme et aestate.

Sutradan u jutro je daždjelo. Jelena side u dvoranu na šest i pô. Kočijaš, kojemu je bilo naloženo da upregne na sedam i pô, izlazio je iz kuhine kad je Jelena ulazila u lužu iz dvorane. Upita je hoće li krenuti, ako i na sedam i pô bude još daždjelo. Jelena potvrdi glavom. On ode. Istoga časa dođe poslužnik da upita kontesinu ima li ponijeti senatoru kafu. Hoće li krenuti i ako bude daždjelo? Jelena ga pogleda. Bila je za čas zaboravila da i senator ide. Da, ona će svakako otputovati. Možda docnije? Ne, jer je Clenezzi imao krenuti direktnim od jedanaest, za Milan.

— Dugo ne će kiša padati, reče poslužnik, razgledavši nebo. Tada je sunce izlazilo. Ruman i Passo Grande bili su erni pod teškim zastorom magluštine; Vilaskura i livade bjehu ožarene suncem. Sipila je svijetla prašina. Dođe na dnu kroz trijem kao dalekozor, preko jela, vidjelo se blijedo zelenilo i modrilo nebesko na ravnicima.

Jelena izade bez štita i pođe do drevne jele sa spadenim granama koje je sada nestalo; popustila je, nakon stojeća, oluji, kao da ostvari žalosni san svoje mlade gospode koju više ne vidi. Jelena položi časkom ruku na vjerni pañ pa se vrati natrag. Srebrna se magla raskidaše amo tamo na Vojvodinu Krilu, pokazujući suncu po koji zelenkasti otočić kao obješen u vazduhu. Bješe li kob? Ptičica pjevaše u polu: „jes', jes', jes'“, ali joj Jelena ne vjerovala, te uzdišući nastavi svoju oproštajnu posjetu. Ode u malenu sobu za učenje, svu rastvorenu, te sjede na nasloñaču, gledajući prostrta kroz vrata gdje na vjetru trepti ružin bus, gdje se miče lozovina spuštajući se sa visoka i lišće mañolije na lijevo i travu na livadi. Bijeli zastor i ruža lelujahu se, lelujahu se zastirke uz tihu, neprekidnu zveku stakala. Svezak Chateaubriandov stajaše otvoren na stolu. Još stajaše i uvehlo cvijeće. Jelena uze knihu i pročita opet „jamais ternie“. Bože, Bože, osjećaše da joj nestaje života. Žurno je zatvori i

položi; ali je opet uze da je ponese sa sobom. Prije nego će izaći otvori škrabicu od stola, i zagleda se kao glupa u riječi i brojke što ih je nekad napisala. Zadnja je bila ova: „29 juna 1881?“ Sjećala se da je onim znakom pitaña htjela reći: hoću li se više ikada vratiti? Promisli malo, pa uze pero i tresući se kao list napisa: 18 aprila 1882? Riječ i brojke kao da je dijete napisalo.

Izlazeći vidje da više gotovo i ne daždi. Iznad magluštine na Passo Grande probijalo je na mjestima blijedo plavetnilo. Cortisov je prozor bio otvoren. Jelena je znala da je zoram otišao u Vilaskuru.

Bijahu se dogovorili da će tako učiniti. Ona se bojala da se ne oda, da je snaga ne izda, ako Cortis bude na nézinu odlasku, ili ako ga i samo malo prije vidi. Znala je da će doći da je pozdravi na raskrscu, gdje se put, kojim je ona imala proći, sastaje s drugim koji ravno vodi iz Vilaskure.

Kontesa Tarkvinija bješe na prozoru u kućnoj hałini. Dozva Jelenu pod prozor i preda joj niz naručaba za grad, te joj preporuči da sutra ne zakasni na objed. Može li što gore ozlovoliti strica? Jelena ne odgovori već uzade u svoju sobu. Prolazeći lužom sreće Pittantoi-a.

— Ako je istina, reče on, da se razmeću sada zastupnici pa da će i nama, ribarima, dati pravo glasa, izabraćemo opet, znate, gospodina Danijela.

Jelena mu reče ispod glasa: „bravo“ i pruži mu ruku.

— Isuse i Marijo, kontesino? reče Pittantoi sav iznenaden i zbuñen. Dobro, dobro, nadoda, jer je ona intačila — učinićemo i ovo! I jedva se dotače one male ruke koja sa zahvalnošću stište negovu.

Prolazeći gorñom dvoranom ispred vrata strica Laa Jelena dobaci ljubac. Stric je večer prije protestovao proti onako ranom odlasku. Na onu se uru on ne diže ni za gospodina Boga ni za bližñega. Jelena sada bješe zadovoljna što ga ne vidi. Spremi svezak *Mémoires*-a u putnu torbu, ujedno s grančicom ruže s pupolcima, lišćem i trñem. Klěče časak pred prozor pa žurno side. U luži nade majku i senatora gdje izmjeñuju posljedñe zahvale. Torbe, štitovi i plašti bijahu već nagomilani na seoskom stolu.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Kako si blijeda, Jeleno! reče kontesa.

I senator je nalazio da je malo blijeda, ali još lepša, ako je moguće. Kontesa se lutila na Cortisa koji je bio vani, a ne zna se gdje. Lijep čudak i on! Senator ga izvине; Jelena ne reče ništa. Kontesa uđe u dvoranu i namignu joj da dode za nom.

— Što ti je? reče joj polako. Betina mi kaže da ti jest nešto, bez sumnje.

— Nije, nije ništa, ništa, odgovori Jelena, i odmah joj se izmače, te se vrati u lužu i upita je li doba da se upregne.

Falilo je deset minuta do sedam i pò.

— Nu ti! usklikne kontesa Tarkvinija. Vidjela sam da si uzela veliki kovčeg, niš'a mañe.

— Znaš, odgovori Jelena, nosim u grad toliko stvari što mi je suvišno da držim ovdje.

Još pet minuta i kola zašume na pijesku i bučno uđu pod trijem. Bila su zatvorena jer je još rosjelo.

— Dakle, draga konteso poče senator.

Jelena se poboja da ne će izdržati i skloni se odmah u kola i ne pozdravivši majku šćućuri se u jedan kut.

— Baronesi se žuri, reče zatim senator, pridolazeći.

Tek bješe sio a sobarica dotrča i reče da je konte Lao čuo kola i da je poslao vidjeti hoće li gospodin senator doći da ga časkom pozdravi. Kontesina ne; nu ne će.

— Bog me pomaže, pomisli Jelena.

Kontesa se Tarkvinija zaustavi da brblja kod vratašaca dok se Clenezzi vrati.

— Evo me, reče Clenezzi žureći se, konte mi je naložio da rečem gospi Jeleni da je lutit što je htjela otputovat danas i ovako rano. Pa ako se i ne vrati sutra na objed, nije mu, veli, stalo ništa.

— A kako je? upita kontesa.

— Rekao mi je: „kako pas“, ali mi se čini da je bolji nego jučer.

U toliko se senator bješe namjestio uz Jelenu; torbe, štitovi, kabanice i ogrtači bijahu na mjestu.

— Konteso, reče Clenezzi, pozdravite mi i don Bortola:

Se cerca, se dice:

L' amico dov'è?

L' amico infelice,
Rispondi, parti.

— Mori*), popravi ne misleći kontesa. Naprijed!

— Ista je stvar, konteso, kada se odlazi iz Vaše kuće! odvrati senator pružajući se izvan vratašaca dok se u toliko kola bijahu uputila.

Ni Clenezzi ni kontesa ne bjehu opazili Jeleninu blijedću ni tjeskobu što joj se čitaše na licu. Bog je zaista pomagao.

Ona zatvori oči ne znajući ni sama što čini. Clenezzi poče odmah govoriti o rajskim danima što ih je proveo, o mnoštvu lijepih stvari što je vidio, o tolikim ljubaznostima što su mu iskazali.

— Vi se ne ćutite dobro? reče on od jednom. Boli li Vas glava?

Jelena otvori oči i odgovori smetena:

— Jest, jest, boli me glava.

Clenezzi htjede reći kočijašu i vratiti se natrag. Ona ga zgrabi za ruku.

— Ne! Molim Vas!

Opet zatvori oči, htjela je samo misliti o nemu, ćutke. Još malo časaka pa će mu izručiti zadni pozdrav. Kako hrle koći! Otvori opet oči. Bože, kako trče! Bila bi htjela da ono pò miļa puta traje vječno.

Uzbrdicom sv. Đurđa kočijaš pusti koće da idu korakom. Malo kašne se obrne i reče:

— Eno gospodina Danijela!

I zaustavi koće.

— Gle' čuda! usklikne senator. Baš mi je drago što ću se pozdraviti s nim.

Cortis pristupi na desna vratašca. Bijaše blijed, preobražen. Ni on ni Jelena ne prosloviše ni riječee.

— Dragi Cortisu, reče senator malo začuden, ako dopuštate. I pruži mu ruku. Cortis je bez riječi stište.

-- Hoćete li i Vi u grad? prihvatí senator. Čini mi se da se predomišlate. Hoćemo li?

Jelena odmahne neprimjetno glavom. Iskušee je bilo prejako! Bili su se dogovorili večer prije da će se tomu ukloniti.

*) umro je.

Ah, bilo je možda bolje da se nijesu vidjeli ni sada, da su se rastali bez poslednjega zbogom.

Clenezziju se učini da Cortis oklijeva.

— Odvažite se! reče mu.

— Ne mogu, odgovori Cortis.

Jelena otvori svoju torbu i izvadi Chateaubriandov svezak, pokaza ga Cortisu pa ga opet spremi, pošto je izvukla jedno pismo koje mu pruži.

— Za néga, reče ona.

Cortis prihvati pismo i ruku s obje svoje, namignu Jeleni da joj hoće nešto tajno reći i položi joj na uho jedno zbogom, jedan lak ejelov što ga ona primi zatvorenih očiju, tražeći vazduh polu-otvorenim ustima.

Cortis se od jednom trže korak natrag i pozdravi rukom. Vatrene koñi dipnuše naprijed. U isti tren ona se baci licem na prozorčić. Cortis se pruži put ñe, misleći gotovo da hoće da iskoči na dvor, ali za tim vidje samo jednu ruku, malu, голу ruku gdje visi kao mrtva niz prozor.

Kola se više odavna ne vidahu, a on još gledaše nepomično na onu stranu.

Ode put kuće shrvan, bez druge svijesti sjem gluhe boli u srcu. Ne ude u vilu, već okrete putelkom koji paše na visoku gradine. Preskoči plot kod velike lipe, uzade do stupa onamo gore, između kestenâ što gledaju dolinu i ravnice, i baci se u travu još mokru od kiše.

Već je sve svršeno; sam je.

Bože, što je učinio! Sunce je tamno, svijet je mrtav, srce mu se leđi. Zovnu: Jeleno, Jeleno! Drveće i trave ćutahu u očajnu muku. Ležao je, ne mičući se, ne misleći, gledajući kako sporo prolaze oblaci, kako se neprestano preobražuju, uznemiren od nekakva nijema duha.

Koliko mu je vremena tako proteklo, nije znao nikada. Napokon se podiže i sjede. Sve ga je bolelo: tijelo i duša. Ono pismo, zadnje blago što mu ostajalo od Jelene, ima li ga pročitati odmah? Za čas bješe promislilo da pričekava večer, da ga sačuva za neutješnu uru.

Promotri pismo. Bilo je u ñezinim rukama; dakle je stvar sveta, za sved. Prisloni usne. Promotri, polubi ga opet i baci

časkom pogled i dušu onamo dole u neizmjernu ravan, za
nom.

Raspara obvoj. Ne bješe nego ovo:

„I zimi i leti, blizu i daleko, dok uživim i preko, 18 a-
prila 1882.“

Cortis se zagleda u svečane riječi, kao okameñen. Grudi
mu se stadoše nadimati, dah mu posta tegoban, oluja boli pro-
vali mu na grlo. Branio se grizući usne i stiskajući grčevite
pesnice na vezove; malo usijanih suza zamračiše mu stranicu
otvorenu na koljenima.

Kada mu se rasprša magla ispred oči bješe mu lakše. Je-
dan mu glas reče u srcu: „da se ona jedan dan vrati, pa i na-
kon mnogo godina“? Predstavi sebi ono drago lice, pokvareno
od vremena i boli, krasno još samo za ñega, slade nego li u
mladosti; predstavi sebi onu ruku još mladu i ñežnu, glas još
lubak, oči umorne i mirne, koje još govorahu, ali gotovo bo-
jazljivo: „dok uživim i preko“.

A da se sada dogodi štogod radi čega da ona više ne
otputuje?

Otjera ovu i svaku drugu slabu misao. Žrtvu je slobodno
htio, radi dobra: i slaba se narav dosta iskalila. Više joj ne
hoćашe popuštati. Ustade odlučno i side, misleći o Rimu, o
svom dnevniku, o grozničavu radu, od kojega osjećaše potrebu.

Silazeći između jela i borova prikaza mu se budućnost.
Borbe perom, borbe riječju, u štampi, u parlamentu, na skup-
štinama, za svoje ideje o vladi, protiv javne nehajnosti; prve
pobjede, ili ti zapuštañe od prijatelâ, sarkazme nazovi-liberalâ,
pogrde nazovi-katolikâ; neukrotivu upornost, božju naklonost
u svom duhu, u događajima; strahotne krize, dane tegobe, iz-
nenadne čupe sreće u svojoj šaci, dane moći; prostran put o-
tvoren socijalnom preporodaju u kršćanskom i demokratskom
smislu, i na tome putu, ispred svijeh, Italija.

Bog ga hoće svega za ovo. Bog mu je digao porodicu, lu-
bav i mladost i zove ga dahom vatrenim k svojim djelima.

Prije nego uđe u kuću dade odriješiti Saturna, koji je od
mного mjeseca stajao o lancu. Golemi pas protrči bijesno gore
dole po livadi ispred vile, srte u dvoranu i stade praviti o-
gromne skokove oko gospodara, koji uhvativši ga za prednje

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

šape ispravi ga pred sobom dok on dreždaše i pogleda ga u sjajne suzne oči.

— Saturno, reče on. Jadni Saturno!

— Noj je bio mio Saturno.

Cortis ga pusti da pane na četiri noge i ode u svoju sobu za učenje, a pas za nim. Leže mu o bok gledajući ga uprto, mašući snažno repom svaki put kad bi se zamišleno oko gospodarevo srelo s njegovim. Gospodar pripremi ovaj telegram:

Senator P. — Rim.

„Krećem odmah da se sav stavim na službu prijatelja.“

Cortis.

Zazvoni.

— Ponesi odmah ovaj telegram, reče poslužniku.

— Pak otidi u vilu Carrè po moju robu; pak reci Skiru da bude ovdje na dvije ure s košem jer idem u grad. Saturno će sa mnom.

— Do grada, gospodaru?

— Do Rima. Ako te u kući Carrè pitaju štogod, odgovori da ću do malo ja doći.

Poslužnik se pokloni i izade.

Cortis, ostavši sam, diže se na noge. Podvivši ruke pogleda ozbilnim očima oca pred sobom i reče glasno:

— Evo.

ЈАН ХУС.

— Коста Мајић. —

VII. (9)

Сабор Костички. — Хусово путовање до Костинца. — Нијемци према Хусу.

Римској курији није давао већ давно умрли Виклиф мира. Виклиф разлучивши се тјелесно са свијетом оставио је за собом »јеретичког духа« који је као каква зла авет бунно крупне и ситне црквене старјешине у њиховим уживањима. И што гођ они више осуђиваху Виклифа и више анатема на њ просипаху, тиме их он више узнемираваше и узрујаваше. Кад су гођ они рекли (а то се догађало много пута): *дали смо га до ђавола*, он још црњи и ужаснији пред њих иступа и ђутећи гледа их како су гојазни, падувени, у свилу обучени а златом и другим којечим исквићени; — он им ништа не ради већ их само разматра и гледа, али баш то његово хладно и нијемо ђутање њих плаши и мира им не да.

И 1413. год. сабра се у Риму »генерални концил« који претресе Виклифове књиге и трактате као: *dialogus, trialogus* и т. д. и нађе у њима »заблуде«, и прокле их, па нареди хришћанскоме свијету нека од њих као од море бјежи; ко би уз Виклифа пристао, мора доћи у Рим на одговорност. Генерални концил тако ријеша, али свијет који бијаше окренуо »ђаволијим трагом« слабо послуша.

Религиозне распре у Чешкој почињу избијати све више и добивају европски значај. У Бечу чешке дјаче не примају на универзитат, јер су, као што тамошњи ректор Јохан Сибарт говораше, из јеретичке земље. Учени Француз, професор на Сорбони, Герсон, посла прашком надбискупу Конраду Вехти неколико извадака из списа Хусова »О Цркви« доказујући њихову неправилност и заблуду. Тако и са других страна стизаху негодовања на Хуса и неправовјерја чешка.

Да би се свему томе стало на пут, краљ угарски и управо тад признати краљ римски Сигизмунд, брат краља чешкога Вацлава IV., уговори с паном Иваном XXIII. да се сазове велики црквени концил у њемачком граду Костинцу, на ком би се сва важна питања црквена расправила. Папа није баш желио, да се тај концил сазове, али Сигизмунд својим ди-

пломатским увијањем умјече га на то привољети. Концилу је одређена задаћа, да изведе поправке у цркви, *у глави и у удовима*; ту се дакле и папски раскол имао на свагда одстранити.

Пошто је већ ријешено да се концил сазове, Сигизмунд, споразумјевши се с краљем Вацлавом и с неким чешким племићима, позва и Хуса да на концил дође и ту своју ствар рашчисти. Сигизмунд обећа Хусу *именом својим и имено-ном државним* спроводницу, којом му се сигуран одлазак и повратак у Костинцу гарантује. Хус објеручке и с радошћу прима позив. Одмах се враћа у Праг. Баш у то вријеме окупљао се провинцијални црквени сабор. Хус на двери свију прашких храмова прилијепи на њемачком, чешком и латинском језику огласе ове садржине: да је готов пред надбискупом, прелатима и на сабору окупљеног духовништва положити рачун о својој вјери и падању; ко га окривљује због заблуда или га држи за јеретика непоправљивога, нека се запише и иступи као што карактерну човјеку пристоји и нека докаже своје окривљивање, па ће он радо свакој казни се подврћи; не буде ли тако у стању доказати, онда сâм нека претрпи казну.

Кад је Хус са својим пријатељима дошао у палачу надбискупу, гдје је синод засједавао, не хтједоше га унутра пустити, јер славни збор, како му рече надбискупов маршал, ритер Шваб из Швабеница, претреса некакво важно наређење краљево, па не жели да га ико нарушава. Хус је опет јавно огласио, како му није допуштено да изиђе са својим пријатељима пред сабор, а у исто вријеме јавља, да није нико иступио противу њега као тужилац. Још Хус свакога извјештава, да одилази у Костинац пред велики црквени сабор, па ако ко има што да га биједи због јереси, нека тамо дође. Боље него ли синод примио је Хуса папски земаљски инквизитор, титуларни бискуп Никола из Назарета; кад је Хус њему послао своје заступнике, да га запитају види ли код њега какву заблуду или јерес, папски инквизитор одговорио је Хусовим пријатељима, који припадаху сви племићеском роду, чешки овако: „Ја сам више пута с учитељем Јаном Хусом говорио, његове проповиједи често слушао, о разним мјестима из св.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

писма с њим сам расправљао, па никада нијесам никакве заблуде код њега оназио, него га у свима његовим дјелима уважавам као поштена и правовјерна католика». На даља питања одговорио је инквизитор, да Хуса још нико, од кад је он у Прагу, није код њега као јеретика оптужио; и папски инквизитор све што је рекао и писмено је потврдио.

Тога истога дана (30 августа 1414.) обдржавао је у храму св. Ивана у Прагу своју сједницу велик број велможа, витезова и племића чешких, међу којима је био и надбискуп Конрад. Хус се обратио и на тај збор и молио је ту славу господу, нека надбискупа јавно позову да каже, окривљује ли га због какве јереси. Кад је надбискуп Конрад запитан, одговорио је, да он не зна ни о каквој заблуди, која би Хуса теретила, а да је само Хус обвезан пред папом се оправдати, јер га је папа проклео. То признање није до душе надбискуп писмено дао, већ су три благородна господина његову изјаву забиљежили, својим печатима притврдили и тај докуменат послали краљу Сигизмунду, захтијевајући да Хуса на сабору узме под своју моћну обрану.

Сам Хус 1. септембра 1414. написа лист краљу Сигизмунду захваљујући му што је благоизволио узети га под своју моћну заштиту, изјављује своју готовост да у Костинац пође. Хус моли Сигизмунда у том писму за двоје: да може безбрижно у Костинац путовати, а кад тамо већ доспје да може слободно и без спрјечавања на јавном преслушању своју вјеру исповиједати и бранити; онда се не ћу — завршује Хус — бојати Господа Христа признавати, па узмора ли се, за његов ћу истинити закон и смрт искусити и претријети.

Сад Хус опет напушта Праг и одилази у град Краковац, гдје је последње недеље свог боравка у отаџбини проживио.

Чим је Хус обзнанио, да ће лично ступити пред концил Коснички, његови јавни и прекривени непријатељи ужурбаше се и дадоше се на посао; они преправљају и искупљају све чим би га могли обиједити. Свештенство у Чешкој и Моравској прикупи подоста новаца и даде их својим пуномоћницима, који су се ријешили да иду у Костинац да тамо пред збором над Хусом свој гњев искале. На челу тих тужилаца стајаше литомјерички бискуп Јован Жељезни; осим овога »жељезнога«

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бијahu још четири тужиоца, али ни један није био отровнији од Стевана Палеча. Они имађahu већ потпуно формуловану тужбу на Хуса. Пријатељима овога пошло је за руком те су ту тужбу у пријепису набавили и Хусу дали, и тако је имао времена да на све тачке у тужби одговор састави. Стеван Палеч марљиво је прибрав све за што је кад Хус оптужен бивао, а и свједоке је марљиво изналазио.

Хусови пријатељи између себе се порезаше, те Хусу путу трошак осигураше а и трошкове за све вријеме, док у Костинцу остане, обезбједише му. Хус, као да је предвидио е се не ће из Костинца враћати, састави завјет, који запечаћен предаде свом милом дјаку Мартину. Тај завјет и писмо, које написа пред сам свој полазак на далеки пут и остави свима који су вјером с њим спојени, свједоче и данас како је Хусово срце било пуно доброте и чисте хришћанске блакости. У том писму он опомиње и тјеши их, и испуњен слутњом смрти захтијева од њих да му буду вјерни и ода ни и да се заузму за њ, како би могао остати непоколебљив и истрајан и, ако буде потребно, и смрт без страха поднијети.

Не само да је Хус слутио свој трагични конач, већ и његови пријатељи предсказиваху му брзи крај. Један од Хусових приврженика, наиме Андрија, родом Пољак, овако се с њим раставља: »Нек буде Бог с тобом! Чини ми се, не ћеш се повратити. Мили у Богу, вјерни, постојани витеже, господине Јане, нек ти краљ небески, али не угарски, вјечну награду да за твоју вјеру и рад!« То су ријечи љубави и благослова, којима се Хус и у очи своје смрти кријенио.

Сигизмунд још не бијаше послао Хусу обећане листине, али Хус, ослањајући се на краљевску ријеч, ријеши се поћи и без ње. С Хусом ће кренути на пут и три пратиоца његова: Јован из Хлума називани Кепка, Вацлав из Дуба на Лешној и Јиндрих из Хлума у Лацембергу. То су били племићи а за пратиоце Хусове одредио их је краљ Вацлав.

Дана 11 октобра 1414. год. с двојицом од одређених пратилаца Хус се крену на непријатни и далеки пут. Трећи пратилац, Јиндрих из Лацемберга, припојио им се тек кад су стигли у Костинац. Осим тих краљем назначених пратилаца

пошло је с Хусом неколико његових пријатеља добровољно; међу овима је био и Јован из Рајнштајна, свештеник у варошици Јановцима, које је патроном био Јан из Хлума. Од Хусових добровољних пратилаца наводимо још Петра Младеновића, који је написао и издао читав процес Хусов на Косничком сабору; овај Петар био је бакалар и тајник у служби Јована из Хлума.

Хус послје познатих догађаја на свеучилишту од 1409. год., држао је Нијемце за највеће своје злотворе. Он није хтио сам ићи ни у Болоњу, кад га оно папа Јован XXIII год. 1510. позва на суд, већ посла мјесто себе заступнике, а то само због тога, јер се бојаше да би га Нијемци путем могли напасти. Хус је био у праву да страхује, јер Нијемци у Прагу и по Чешкој много противу њега роптаху. Хус се не мало изненади, кад с пратњом ступи на земљиште њемачко, па ту скоро никога не сретете ко би му једну горку рекао. До душе Нијемци бијаху радознали, јер име Хусово бијаше већ и дјеци познато, па у читавим гомилама излажаху преда њ, али му никад нијесу своје непријатељство показали. Хус по свима већим мјестима писменим објавама, које даваше на црквена врата прилијепити, обзнањиваше свакога, куд се кренуо, и позиваше у Костинац све који противу њега што имају. Срчаност Хусова наметала се Нијемцима. Њемачки прелат, бискуп из Буковца, иђаше дан раније пред Хусом и опомињаше Нијемце, нека на тог јеретика ни главе не окрећу. Али тим није ништа успио; Нијемци су Хуса и предусетали и разговарали се с њим, па дешавало се, да га понекад и похвале. Хус већ из Норимберга пише: »До сад не осјетих, да би ми ко био непријатељем«. Из Норимберга пише својим пријатељима у Чешку и ове значајне ријечи: »Признајем дакле, да немам нигдје већих непријатеља што међу самим Чесима у Краљевини« (писмо је датирано 20 октобра 1414.). Пратилац Хусов, Петар из Хлума, свукуда је бранио правовјерност свога штићеника; у Бибраху с Нијемцима се тако научно препирао, да су га они сматрали за доктора богословије, зато га је Хус послје у шали називао „доктором бибрашким“. Ово је интересантна ствар, јер показује како је знање св. писма у Чешкој било распрострањено. У Норимбергу један од Хусових пратилаца одвојио се и отишао

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

је краљу Сигизмунду, да узме обећану спроводну хартију, која је већ била зготовљена у краљевској канцеларији у Ширу. Хус с честитим Јованом из Хлума и осталом пратњом наста-вио је из Норимбера пут у Костинац. Путовали су спокојно; нико им није чинио никаквих неприлика. У Костинац приспје-ше 3. новембра. Пред нареченог јеретика бијаше изишло мно-штво свијета и допратио га је тај свијет све до стана. Хус се настанио у једне грађанке, добре жене, по имену Фиде, која би-јаше удовицом. Јан из Хлума и Јиндрих одмах су отишли напи и јавили му, да је Хус већ стигао, и тражили су, да се Хусу не чини никаква кривда пити насиље.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Мала Библиотека.

Двије ситнице Бранислава Нушића садржи 63. мостарска плава књижица, као прву свеску Малог Позоришта, двије ма-ле слике једнога духовитог драматичара, два лака потеза једног вјентога пера, два кратка шаљива комадића, која ни са позорнице нијесу без утиска остала. У првом је једно зло-срећно парченце пожутјеле хартије проузроковало читав за-плет, и на њему су биле исписане ове безазлене ријечи једног препунога срца : »Мили и слатки мој Ђокице. Ти си се вра-тио из Пеште, па зашто те већ нема да обиђеш твоју Ленцицу.« Ово, у ствари, невино и тако обично љубавно писамце веома је наљутило стару госпођу Марију, јер га је нашла у капуту свога мужа, с којим је више од тридесет срећних и задовољних го-дина јела хљеб и сô. Па још у оном шареном капуту који је г. Ђорђе носио у другој години њихова брачнога живота. Гђа Марија се, наиме, ријешила да распоклања и распрода старе ха-љине свога мужа, те је, показујући г. Ђорђу један бјеличаст љетни капут његов и подгријевајући њим старе, миле у-спомене на два прва зубића јединца им Ивана и на свилену

хаљину и брош, што их је г. Ђорђе том приликом купио својој жени, случајно нашла у једном џепу то горе наведено судбено писмо. Скандал бракоразвода био је, изгледале, необјективан, тим више што је вајни г. Ђорђе признао све.

Ђорђе. Не, слушај ме, говорићу ти истину, сушту истину. Марија (диже главу). Па истину ја знам, знам је врло лепо. Ти немаш ништа више да ми кажеш.

Ђорђе. Имам шта да ти кажем, јер хоћу да ти признам све.

Марија (устаје). Да признаш?!

Ђорђе. Ја немам куд, морам ти признати.

Марија (одлучно). Па добро, говори.

Ђорђе. То је видиш било овако... (збуни се) то јест, то напошљетку и није важно како је било...

Марија. Важно је, све је важно! Ја хоћу све да ми кажеш, све, разумеш ли?

Ђорђе. Да, разумем. Дакле... то је била свастика... она је и дан данас свастика, јер је и дан данас жив њен вет, неки Митар Терзија. Па тај Митар био добар човек и био мој велики пријатељ, и онако...

Марија. Ама остави ти Митра, што не говориш што је главно!

Ђорђе. То јест, та његова свастика звала се Ленчица, ако ми не верујеш можеш се и из тога писма уверити. Ја не ћу ни за длаку да слажем моју жену с којом сам тако лепо и мирно проживио тридесет и шест година.

Марија (јетко). И којој си био неверан одмах друге године по венчању.

Ђорђе (све више збуњен). Дакле, Ленчица је била тако висока а имала је лепу црну косу и мала уста а велике очи филцани... једном ријечи да око не одвојиш од ње...

Марија. Ето, ето видиш; ти је и дан данас волиш, ти је још волиш, Ђорђе. Видиш како је описујеш, мене ниси тако никад описивао.

Ђорђе. Описивао сам те, брате!

Марија. Ти је и дан данас волиш. Боже, Боже, како сам несрећна! (Удари у плач). И тако даље. Гђа Марија плаче и пребацује, а г. Ђорђе моли је и кара, љути се и брани, док се,

најзад, обоје не спреме да оставе своју кућу и полазе, незнајући ни сами куд. Но у томе часу долази им, сав уплахиран и срећан, син Иван и јавља да је постао — отац. И једно мало, сасвим мало, несвјесно створење води бабу опет у дједин загрљај.

Како би се ова мала »цртица у једном чину« могла друкчије и звати, него »Под старост«? Она није ништа особито, али она то и не ће да буде. Само један лак и безначајан снимак из свакодневнице, једна малена, па и овлашна скица из ситничарскога живота, у коме је већ читав догађај да Антоније слави своју педесету брачну годину, из живота тако ужасно обичних и досадно безначајних људи, само епизода из једног баналнога, старачкога брачног живота, у коме старац чита свој дневник, па онда приповиједа својој баци такођер обичне новости, јер да их чита, старица би задријемала. А из те свакидашње ситнице створио је Браислав Нушић са својим пријатно течним, и ако нешто лабавим дијалогом и zgodним, насмјешљивим сценама једну сретну стварчицу, која је кадра да један два тренутка позабави позорницу и (читалачку) публику. Чitam да је војвођанско Српско Народно Позориште, што је у Нушићу стекло искусна управитеља, даје са лијепим, заслуженим успјехом.

И хумореску у једном чину: »Наша деца«, која је у истој (63.) свесци »Мале Библиотеке« изашла, чини један приказ из брачног живота, али док Нушић у црти »Под старост« један старачки наиван и смијешан брачни пар скицира, дотле он у хуморесци »Наша деца« приказује два паметна дјетета, која су са својим бистрим, дјечјим очима и несвјесно запазила нешто из живота својих родитеља, те се играју »мужа и жене«. Пера Јаковљевић, који је већ девет пута славио нову годину, и сеја му Зорица, која је тек осам цвјетних прољећа и кишљивих јесени доживјела, обукли хаљине својих родитеља (не питајте, како су им стојале), он дошао, кô бајаги, доцкан кући, она се љути, чини му пребацивања, иште да јој полаже рачуна о својој плати, »муж« јој чита рачуне њезине кројачице и назива је »правом животињом«, због чега она пада у несвијест, а он јој неко стакло с мирисом меће под нос и отвара прозор, јер она »нема ваздуха« и »тешко дише«, те

кроз прозор спази, срећом још за времена, да им долази отац. Они се, наравно, умувају, брже-боље скупе разбацане ствари (цилиндар, шешир, штап etc.) и — »завјеса брзо пада«. — Мисао или, тачније, досјетка није сасвим нова, начин извађања не посве оригиналан, али неусиљен и лак. Али комадић овај, ма колико безазлен он био, не ће да буде само једноставан опис једне доста обичне дјечје игре; у том би му случају прије било мјеста у »Невену« или »Голубу«. Мени изгледа, да је Нушићу лебдјела пред очима већа, а можда и племенитија цијелъ : он је, рекао бих, хтио да овим приказом из дјетињег живота напише сатиру на махне и нескладности у животу одраслих, маторих. Малена Зорица је завезала главу »кô бајаги боли је глава од једа«, она свира (т. ј. лупа) на гласовиру само зато да љути њега, свога »мужа«, завета му и пада у несвијест, — све као и мама, а Перица, кад долази доцкан кући из кафане, меће памук у уши да не слуша »женина« заветања и назива је животињом, — исто као и тата. И у томе проничном, горком, малко посредном исмијавању одраслих у облику једне црте из дјечјег живота и лежи вриједност ове хумореске. То је за мене тако занимљиво : узмете ли »Нашу децу« као обичан, шаљив опис дјетиње забаве, онда их можете слободно дати у руке дјевојчицама Зоричиних година; схватимо их пак као посредну, али добро погођену карикатуру врло честих брачних призора сакатот домаћег васпитања, онда је комадић овај и за одрасле прије жалосна и не веома утјешна, него лака и весела лектира. И то је само доказ, да су »Наша деца« једна добра ствар.

(Наставиће се).

(Ил. Ивачковић.)

Чрновици.

